

DELO ŽIVLJENJE

glasilo delavcev delovne organizacije alpina žiri

LETNIK 20

ŠTEVILKA 6

JUNIJ 1983

Prisluhniti tržišču

Ob 30-letnici obstoja naše maloprodajne mreže

V decembru leta 1953 je bila odprta prva Alpinina prodajalna v Savelju, kar pomeni rojstvo naše prodajne organizacije, ki je omogočila prodajo pri nas izdelane obutve v prodaji na drobno. Vse od ustanovitve Alpine, zlasti pa potem, ko ni bila več administrativno določena prodaja, so bile težave uskladiti program proizvodnje s prodajo in tržiščem. V času planskega administrativnega gospodarjenja je bilo določeno, kaj bo kdo delal in prodaja je tekla preko trgovske mreže TRIGLAV, na katero mi nismo imeli velikega vpliva. Ta prodajna mreža je bila pozneje priključena PEKU, mi pa smo dobesedno ostali brez možnosti stalne rasti prodaje. V tej krizi, v kateri je prišlo celo do odpuščanja delavcev, je bilo nujno tako napraviti. Takratno vodstvo tovarne se je odločilo in začeli so iskati prostore za prodajalne in tudi denar za vlaganje, ker ga doma ni bilo na razpolago. Ta prizadevanja so bila tako uspešna, da je bila prva prodajalna odprta, kot že rečeno, decembra 1953. V letu 1954 pa so odprli kar 13 novih prodajaln. Vsako naslednje leto pa je bilo na novo odprtih od 2 do 6 prodajaln. Ob praznovanju 20-letnice samoupravljanja smo

imeli že 45 prodajaln, danes pa jih imamo že 66.

Medtem, ko je v obdobju po letu 1959, ko ni bilo dovolj naročil, prišlo celo do odpuščanja delavcev, čeprav je po drugi strani obutve na tržišču zelo primanjkovalo, potem moramo priznati, da je bila takratna odločitev za osnovanje lastne prodajne organizacije zelo preudarna in edino pravilna. Tudi kasneje so se še pojavljale krize, vendar za Alpino niso bile usodne. Z ustanovitvijo MPM se ni izboljšala le plačilna sposobnost Alpine, temveč je Alpina dobila pravi stik s tržiščem in prilagajala svojo proizvodnjo tem potrebam. Ugotovili smo, da je nemogoče izdelovati vse vrste obutve, ki jih zahteva tržišče, zato smo na eni strani začeli kupovati obutve, ki je sami nismo izdelovali, na drugi strani pa smo začeli izvažati in prodajati na debelo.

Vse to je dvignilo proizvodnjo Alpine na tako raven, da je lahko držala korak z drugimi konkurenčnimi proizvajalci. Skozi vsa ta leta je bilo vedno dovolj naročil. Nihanja so bila samo v tem, da je bilo včasih več, včasih manj prodaje na domačem tržišču.

Res je MPM po ustanovitvi rasla postopoma, saj po prvem letu ni bilo dovolj finančnih sredstev, da bi lahko hitreje razširjali MPM.

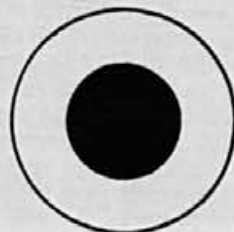

Vodja maloprodajne mreže Ivan Capuder

Tudi danes, ko se primerjamo z našimi konkurenti ugotavljamo, da smo še vedno majhni po obsegu, po uspehih in rezultatih pa se lahko primerjamo z vsemi in smo med boljšimi, saj danes v MPM prodamo že za 1.450.000.000 din, leta 1954 pa smo prodali komaj za 2 milijardi din.

Rekli smo, da se je z ustanovitvijo MPM v Alpini marsikaj spremenilo in obrnilo na bolje. Pravijo, da v lastni MPM, če že ne teče, pa kaplja. Vedeti moramo, da nam vsakodnevni pritok denarja za uspešno poslovanje veliko pomeni. S tem ne mislim podcenjevati izvoza ali groistične prodaje, saj vemo, da ima zlasti izvoz, že zaradi naše lastne proizvodnje in možnosti razvoja, ob tem ko v zadnjih letih poleg deviz prinaša celo nekaj

(Nadaljevanje na 2. strani)

DOBRO DELO TRŽIŠČE ŠE NAGRAJUJE

V petih mesecih letošnjega leta je prodaja v prodajalnah pohvalna. V primerjavi z lanskim letom, kakor tudi v primerjavi s planom, je povečana parovna in vrednostna prodaja. Rezultati dobre prodaje nam kažejo, da je bila pripravljena dobra kolekcija naših pomladnih čevljev in sandal, da je bila obutve pravočasno izdelana in da smo od naših dobaviteljev kupili tako obutve, ki jo potrošniki zahtevajo. Pravočasno izdelana obutve je eden glavnih dejavnikov dobre prodaje, zato kaže pohvaliti našo proizvodnjo.

Z dokupom obutve pri drugih proizvajalcih smo imeli precej težav. Ker so to v večini manjše delovne organizacije, ki nimajo dovolj izvoza, imajo pri nabavi materialov še večje težave. Tako smo tiste artikole, ki nam jih neka delovna organizacija ni mogla izdelati, morali iskati pri drugih izdelovalcih, da bi bile prodajalne kar najbolj založene z vsemi vrstami obutve. Na splošno na jugoslovanskem tržišču ni dovolj nekaterih vrst obutve, predvsem trim obutve, planinske obutve, telovadnih copat in dekliske obutve.

Torej, še enkrat osnovna ugotovitev: kljub padcu kupne moči smo uspeli s pravočasno izdelano, dobro kolekcijo in konkurenčnimi cenami, prodati več obutve, kot je bilo načrtovano.

Silva PIVK

dogovarjamo se - dogovorili smo se

Ob rob sklepov delavskih svetov

Delavski sveti so v začetku maja obravnavali spremembe in dopolnitve pravilnika o osnovah in merilih za delitev sredstev za OD in skupno porabo in samoupravnega sporazuma o skupnih osnovah in merilih za delitev sredstev za OD in skupno porabo ter predlog sprememb samoupravnega sporazuma o reševanju stanovanjskih potreb delavcev in delno spremenjene predlagali v sprejem na referendum, ki je bil 12. 5. 1983.

Poleg tega pa so še razpisali javno razpravo pravilnika o ugotavljanju z delom pridobljene delovne zmožnosti, obravnavali predloge ko-

misije za letovanja. Glede na to, da je kapacitet za letovanje v tako velikem kolektivu kot je Alpina, še vedno premalo, je imela komisija zelo težko delo, veliko prosilcev je bilo negativno rešenih. Delavski svet delovne organizacije, ki je dokončno potrdil pripravljeni predlog je ugotovil, da bi kakršneoli spremembe povzročile le še več slabe volje in to ne bi rešilo problema; za delo za naprej pa je sprejel sklepe:

— čimprej naj se izdela poslovnik o delu komisije za letovanje in komisije za delitev sredstev sklada skupne porabe;

(Nadaljevanje s 1. strani)

dobička, najpomembnejšo vlogo v prodaji. Vemo tudi, da je danes izvoz tudi pogoj celo da lahko delamo za domače tržišče.

Skozi ves ta čas so se in smo se trudili kolikor je bilo le mogoče, da smo MPM pripeljali na sedanjo raven. Veliko sredstev smo morali vložiti v obstoječe prodajalne, saj jih je treba stalno obnavljati. Poleg tega smo v tem času, zaradi različnih vzrokov, zaprli nekaj prodajaln, v istem času pa smo na novo odprli 14 prodajaln, kar pomeni veliko dodatno breme za razvoj MPM, oz. toliko več denarja.

V tem času smo tudi posodobili našo MPM. Danes ima že večina naših prodajaln samopostrežni izbor blaga, evidenca o poslovanju pa je prirejena tako, da se vsi podatki obdelujejo preko računalnika. Kontrola poslovanja je mogoča ob vsakem času na osnovi obdelanih podatkov. Naročanje blaga za posamezne prodajalne poteka na osnovi napovedi prodaje z upoštevanjem zaloga.

Prav tako se je izboljšalo sodelovanje s tehničnim sektorjem in ostalimi službami v DO, da dosežemo čim boljše poslovne uspehe.

Organizacija dela je od leta 1977 prilagojena razmeram v MPM in poslovanje je natančno določeno z organizacijskimi predpisi, kar še povečuje učinkovitost MPM, hkrati pa je s tem zagotovljen ustrezen status malo-prodajne mreže v delni organizaciji.

V planu prodaje za leto 1983 bo MPM ustvarila skoraj 52% od celotne vrednosti prodaje Alpine. Po rezultatih v prvih petih mesecih pa se bo ta odstotek povečal v prid MPM močno nad 60%.

Ob 30-letnem jubileju MPM velja zahvala vsem, ki so kakorkoli pripomogli k temu, da se danes lahko s ponosom oziramo na prehojeno pot. Če bomo tudi v bodoče imeli tak odnos do tržišča in prisluhnili potrebam MPM, potem je naš nadaljnji razvoj zagotovljen.

Ivan CAPUDER

Prizor iz šivalnice

— predlaga se, da je komisija za letovanje v bodoče prvostopenjski organ, ki je pristojen samostojno odločati na ravni delovne organizacije in ne le kot izvršilni organ delavskega sveta DO, ki pa naj bi bil drugostopenjski organ, ki bo odločal po enotnih merilih za celotno delovno organizacijo, brez predhodnega obravnavanja na delavskih svetih TOZD in DSSS;

— v bodoče je potrebno še učinkoviteje delati na tem, da se pridobijo dodatne kapacitete za letovanje in pripraviti predloge za pridobitev dodatnih finančnih sredstev.

Poleg tega je delavski svet delovne organizacije sprejel še sklep o povišanju pavšalne odškodnine za trajno in popolno izgubo delovne sposobnosti oz. za trajno 100 %

telesno okvaro, ki jo določata 8. in 9. člen Pravilnika o odškodninski odgovornosti, ki naj se uskladi s porastom OD na zaposlenega v gospodarstvu v SR Sloveniji za leto 1981 in 1982.

DS TOZD Proizvodnja je sprejel samoupravni sporazum o združevanju dela in sredstev za medsebojno poslovno in plansko sodelovanje med Alpino Žiri TOZD Proizvodnja in DO »Tatjana Marinič« iz Novega Marofa, ki bo za nas izdelovala zgornje dele, do leta 1985.

Delavski sveti so sprejeli še samoupravni sporazum o združevanju sredstev za financiranje infrastrukturnih objektov v industrijski coni Žiri in glavnega direktorja pooblastili za podpis tega sporazuma.

Ob rob sklepov

Delavski sveti pa so na sejah konec maja razglasili rezultate referenduma z dne 12. 5. 1983, potrdili predlog regulacije norm v izdelovalnicah zgornjih delov za 8 % v montažah pa za 16 % in povišali urne postavke za 20 %. S tem je bil tudi dosežen namen zmanjšati razliko med zgornjimi in spodnjimi deli, ki bo odslej znašala le še povprečno 10 %.

Sprejeta pa je bila tudi sprememba koeficienta uspešnosti DO od 1,00 na 1,10. Sprejete so bile še stimulacije za prevožen kilometer in ugotovljena višina indeksa uspešnosti poslovnih delavcev, ki znaša 103,35;

s tem pa se osebni dohodek poslovnih delavcev, na podlagi ugotovljenega indeksa, poveča za 8 %.

Delavski svet TOZD Proizvodnja je največ časa namenil rebalansu (spremembi) plana investicij za leto 1983. S tem se nekatere investicije prenesejo v naslednje leto (adaptacija kuhinje), odobri pa se nabava opreme za proizvodnjo in s tem izkoristi možnost najetja kredita IFC. Za zagotovitev potrebnih strojev za čevljarsko industrijo se pristopi tudi k sovlaganju v IKOS Kranj, ki te stroje izdeluje.

Zaradi zaokroževanja in boljšega izkoriščanja proiz-

dogovarjamo se - dogovorili smo se

Pričakujemo, da bodo mladi delavci dostojno zamenjali odhajajoče

V Alpini se že nekaj časa srečujemo z resnim pomanjkanjem delavcev. Smo v obdobju, ko precejšnje število delavcev izpolnjuje oz. bo izpolnilo pogoje za upokojeve (v letu 1983 predvidevamo okrog 50 starostnih upokojitev).

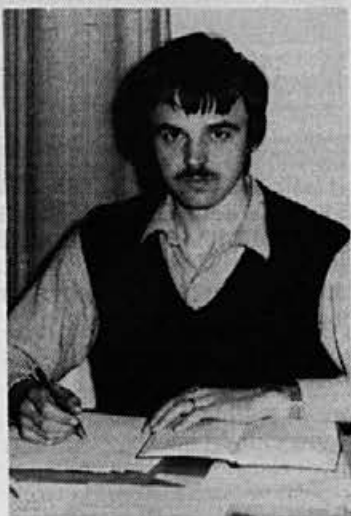
Pomanjkanje delavcev se najbolj kaže v proizvodnih oddelkih, kar seveda še povečuje težave pri doseganju plana proizvodnje obutve. Zato v letošnjem letu neprestano in pospešeno poskušamo pridobiti nove delavce. Povezali smo se s skupnostmi za zaposlovanje občin Škofja Loka, Logatec in Idrija, hkrati pa naše potrebe tudi objavljali in pri tem imeli tudi nekaj uspeha.

Tako je število delavcev v Alpini konec aprila kljub odhodom v pokoj in delni fluktuaciji poraslo na 1790 (v marcu 1785 konec leta 1982 tudi 1785). Poizkušali smo tudi z dogovori za začasno prerazporeditev delavcev iz druge delovne organizacije v našo, vendar se je izkazalo, da v delovnih organizacijah naše občine trenutno ni viška delavcev.

vodnih kapacitet pa se zagotovijo tudi sredstva za odkup zemljišča za gradnjo nove proizvodne hale, poleg sedanje hale montaže. Prične se tudi z izgradnjo skladišča vnetljivih snovi in najame kredit pri TBG Kranj PE Škofja Loka (iz intervencijskih sredstev).

Sprejet je bil tudi samoupravni sporazum o izgradnji ceste v industrijski coni. Kljub temu, da je delež Alpine (35 %), dokaj visok, glede na to da Alpina v prvi fazi skoraj ne bo uporabljala teh cest, so delegati menili, da je skupno reševanje infrastrukture v industrijski coni edini pogoj za realizacijo začrtanih nalog.

Poleg tega pa so delavski sveti potrdili še več raznih sklepov, ki si jih lahko ogledate v zapisnikih DS na oglasnih deskah.

Mišo Čeplak, vodja kadrovske službe

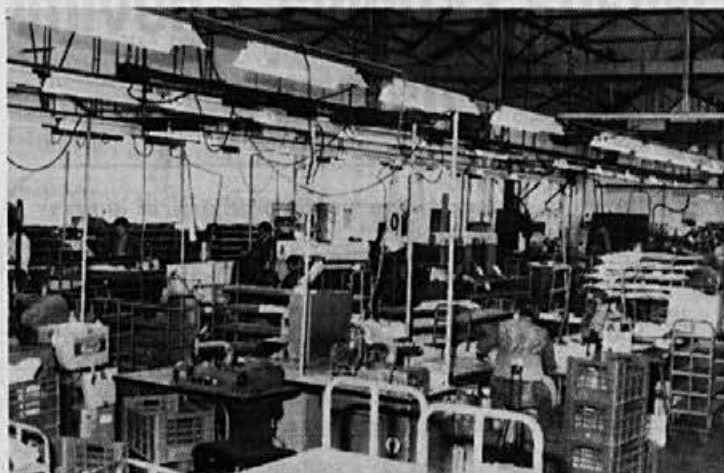
Postavlja se vprašanje, kakšne so možnosti nadomeščanja manjkajočih delavcev za naprej.

Računamo, da bomo z objavami potreb po delavcih pridobili nekaj novih ljudi, deloma tudi zato, ker se bliža konec šolskega leta. Vediti pa je potrebno, da gre pri tem predvsem za zaposlovanje nekvalificiranih delavcev, kar neugodno vpliva na kvalifikacijsko strukturo v Alpini. Prav tako pričakujemo, da bo sredi leta končalo šolanje in nastopilo delovno razmerje 11 naših študentov obutvene smeri, kar bo vsekakor pomembna pridobitev za delovno organizacijo.

V kasnejših letih bo doliv študentov še večji in bo precej pripomogel k nadomeščanju delavcev, ki odhajajo v pokoj oz. na kak drug način prekinjajo delovno razmerje z našo delovno organizacijo.

V poletnih mesecih bomo, kot običajno, imeli v Alpini precejšnje število mladih. Večinoma bodo to naši študenti, ki bodo opravljali obvezno tritedensko počitniško prakso, seveda pa bomo za delo med počitnicami sprejeli tudi nekaj dijakov oz. študentov.

Letošnje poletje bo obvezno počitniško prakso v Alpini opravljalo kar 65 dijakov

Iz sekalnice v Žireh

oz. študentov, od katerih je 63 naših študentov. Počitniško prakso bodo opravljali v glavnem v dveh skupinah, v prvi od konca junija do sredine julija in v drugi od sredine julija do kolektivnega dopusta in še prvi teden po kolektivnem dopustu. Da bi proizvodnja tekla nemoteno pa bomo tudi letos zaposlili večje število delavcev za delo med počitnicami,

seveda v skladu s potrebami po delavcih v posameznih oddelkih. Pri tem bodo imeli prednost tisti, ki bodo pripravljeni delati dalj časa. Od vseh pa seveda pričakujemo, da bodo delo opravljali vestno, disciplinirano in s polno odgovornostjo, saj bodo le na ta način lahko učinkovito prispevali k poslovnemu rezultatu delovne organizacije.

Mišo ČEPLAK

Nekaj zanimivosti za varčevalce

Posojila, ki jih lahko dobite v Ljubljanski banki na osnovi PRODAJE DEVIZ

GOTOVINSKI KREDIT

S prodajo deviz Ljubljanski banki si zagotovite poleg dinarske protivrednosti po veljavnem tečaju gotovinsko posojilo v enakem znesku. Višina posojila je odvisna od vaše kreditne sposobnosti, najdaljša doba vračanja posojila pa je 5 let, kar je tudi odvisno od kreditne sposobnosti. Obrestna mera je le 18 %, ne glede na rok vračanja posojila.

S prodajo deviz banki si lahko zagotovite tudi naslednja:

NAMENSKA POSOJILA

posojilo za nakup starih stanovanj ali stanovanjskih hiš, posojilo za plačilo stroškov vzdrževanja oziroma obnove stanovanja ali stanovanjske hiše,

STANOVANJSKO POSOJILO NA OSNOVI PRODAJE DEVIZ BANKI

Višina posojila od dinarske protivrednosti banki

prodanih konvertibilnih deviz je odvisna od vaše kreditne sposobnosti in čakalne dobe.

Če želite, da vam banka odobri posojilo po treh mesecih od prodaje konvertibilnih deviz, vam pripada 100 odstotkov posojila, če pa na posojilo lahko počakate šest mesecev, vam pripada 150 odstotkov posojila. Doba vračanja posojila je od 5 do 15 let in je odvisna od namena posojila.

S prodajo deviz banki si lahko zagotovite naslednja posojila:

— posojilo za pridobitev ali nakup novih stanovanj in stanovanjskih hiš ter posojilo za graditev stanovanjskih hiš in prenovu starih stanovanj in stanovanjskih hiš, če prenavljate podstreho in klet v stanovanjske prostore ali uvajate bolj varčen in smotrnejši način ogrevanja,

— posojilo za pridobitev stanovanjske pravice na družbenih stanovanjih,

— posojilo za plačilo odškodnine ob pridobitvi stavbnega zemljišča za gradnjo stanovanjske hiše.

Kako ustvarjamo

Mlada skupina z novimi močmi

Razvojno-pripravljalna služba orodjarn, ki jo pravzaprav vodi vodja orodjarn, ing. Jože Štucin je maloštevilna, poleg tega pa še zelo mlada ekipa.

Poleg Jožeta Štucina so tu še Mirko Mrovlje, Marija Mohorič, Marko Kavčič in Stojan Žakelj.

Toda kljub mladosti se lotevajo izredno zahtevnih in tudi izvirnih nalog in postopkov. Namenili smo se, da pokukamo v njihove prostore in delo.

O nalogi RPS orodjarn nam je najprej spregovoril **Jože Štucin**: Vloga RPS je priprava od načrtov do izpeljave tehnologije, študij in uvajanje novih postopkov, raziskave in podobno. Sodobna tehnologija terja stalno spremljanje razvojnih teženj v svetu, ob tem pa še nadomeščanje tistega, kar zaradi znanih omejitev ne moremo uvoziti, z domačim znanjem in izvirnimi postopki.

obdelavo postopkov na erozi-matu. Sledi področje kemijske tehnologije, zlasti galvanne, ki se tesno povezuje z drugimi postopki.

Pet ljudi, toda nekaj uspehov je že za njimi, kot kaže, jih bo kmalu še več.

Kaj pa menijo še drugi sodelavci?

Marko Kavčič:

Do sedaj sem se večino časa ukvarjal s tehnologijo, od zamisli, grobe skice, risbe, spremljanje dela v proizvodnji, do končne izdelave izdelkov.

Sedaj sem se začel ukvarjati z novimi postopki in poskusi, za katere upam, da jih bomo lahko začeli uvajati čez nekaj mesecev, saj moramo upravičiti tudi nakup stroja, ki je stal 16 milijonov din.

To delo se zelo povezuje z delom kemijskega tehnologa. Pri delu je potrebna izredna natančnost, ob upoštevanju vseh pojavov, ki si sledijo v tehnološki verigi, da dosežemo tisto, kar je načrtovano. Zanesljivo je, da brez teamskega dela ne gre.

Mirko Mrovlje

Razvojno-pripravljalna služba je pri nas organizirana tako, da ima vsak delavec svoje področje dela, hkrati pa, da si lahko med seboj pomagamo, oz. da zagotovimo neobhodno potrebno teamsko delo.

Tu so področja planiranja, normiranja, obračuna, naročanja orodja in materialov, potem izdelava načrtov, konstrukcij orodij, izdelava osnovnih sestavnih risb z detajliranjem, kar omogoča delo po načrtih.

V to področje se vključuje po novem tudi priprava tehnologije za elektroerozijsko

Stojan Žakelj

Skupina delavcev RPS plastika: Jože Štucin, Marija Mohorič in Marko Kavčič

Delo mi je všeč in upam, da bomo še napredovali.

Stojan Žakelj:

Po osnutkih, ki jih drugi moji sodelavci izdelajo, rišem skice, načrte, delavniške risbe. Pri tem moram upoštevati na katerem stroju bodo izdelovali izdelek, ustrezno toleranco, skrčke. Moji delovni pogoji so kar v redu in rad delam to.

Mirko Mrovlje:

O pravem planiranju je pri nas težko govoriti. Gre za bolj organizacijsko delo, pomoč mojstru v orodjarni, poskrbeti moram za materiale in orodja, med moja opravila pa sodi še nekaj normiranja, spremljanja in vodenja podatkov za obračun.

Če ocenjujem delo te skupine, lahko rečem, da je naredila že veliko, da pa to delo še ni prav ocenjeno. Če pomislimo samo na to, da danes delamo v Alpini nova orodja, prej pa smo jih uvažali in še ta so bila nepopolna, lahko ocenimo za kakšen

vrednostni in devizni prihranek gre. Mislim, da bodo tudi novi postopki z elektroerozijo velik napredek.

Marija Mohorič:

Ukvarjam se s pripravo dela za niklanje, kontrolo postopkov in meritvami. Večina stvari lahko opravi sama, so pa tudi dela, ki ji lažje opravijo moji kolegi v skupini ali orodjarni.

Sicer pa tu delam v slabih delovnih razmerah, v hlapih, ki sčasoma škodujejo organizmu. Tudi laboratorij še ni ustrezno opremljen.

Med načrti bi omenila le to, da bi uspelo to, kar smo si zastavili.

Namenoma nismo govorili o zahtevni tehnologiji in postopkih, načrtih te skupine, ki že dobivajo določene, uporabnejše oblike, ki bodo prinesle Alpini nadaljnjo rast tudi v tem pogledu in upamo, tudi dohodek.

Zanesljivo pa bo potrebno poskrbeti, da bo ta skupina dobila ustrezne delovne in zdrave prostore, da bodo lahko naredili še več.

N. P.

Važno je da vemo

Važno je da vemo

Važno je da vemo

Usmerjeno izobraževanje

Uresničevanje Zakona o usmerjenem izobraževanju terja od organizacij združenega dela med drugim tudi organiziranje in izvajanje proizvodnega dela, oz. proizvodne prakse.

Seznam OZD, ki bodo lahko v posamezni gospodarski dejavnosti v posamezni pokrajini sprejemali učence na proizvodno delo, oz. proizvodno prakso, je pripravila Gospodarska zbornica Slovenije, sprejeli pa uporabniki in izvajalci v posebnih izobraževalnih skupnostih.

Vsaka OZD, ki je vključena v omenjeni seznam, pripravi v sodelovanju s posamezno šolo najprej seznam del in nalog za učence. Za neposredno uresničitev teh del in nalog pa šola skupaj z OZD pripravi »izvedbeni učni načrt za proizvodno delo oz. delovno prakso«.

S pogodbo med šolo in OZD se določajo način in pogoji izvajanja proizvodnega dela oz. proizvodne prakse in pravice in dolžnosti učencev med opravljanjem delovne prakse ali proizvodnega dela.

Kaj sta proizvodno delo oz. delovna praksa

Proizvodno delo oz. delovna praksa sta obliki usposabljanja z delom, ki ju izvajamo neposredno v delovnem procesu v OZD. Proizvodno delo (PD) je delo v tistih delovnih procesih, ki imajo proizvodni značaj, delovna praksa (PD) pa je delo, ki se opravlja v delovnih procesih in nima proizvodnega značaja.

Pogoji za zagotovitev izvajanja PD oz. DP

Pri zagotavljanju pogojev za izvedbo proizvodnega dela oz. proizvodne prakse, moramo v OZD upoštevati: program, cilje, vsebino, ter zagotoviti: instruktore, materialna sredstva, finančna sredstva za nagrajevanje učencev, ki opravljajo PD oz. DP, oblikovanje in postopek spremljanja programa.

Kaj želimo doseči s tem?

V 1. letniku je proizvodno delo v funkciji usmeritve, v

2. in naslednjih letnikih pa v funkciji smeri.

Nekaj učnih smotrov, ki naj jih dosežemo v PD oz. DP:

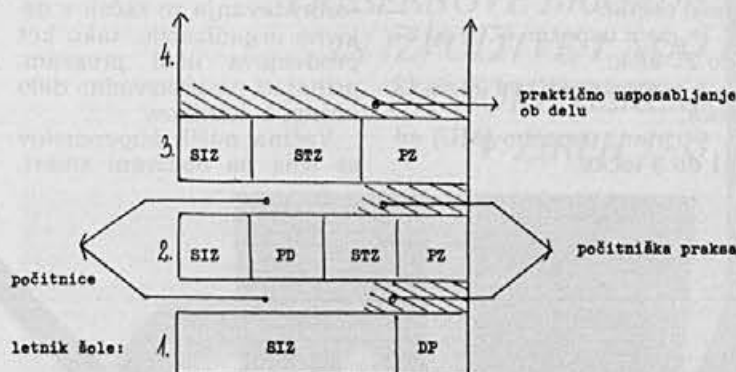
- povezovanje teorije in prakse ter izobraževanja in dela;
- neposredno spoznavanje proizvodnih procesov; organiziranje dela in vloge udeležencev v tem procesu;
- razvijanje ročnih spretnosti ter usposabljanje za pravilno uporabo orodij, delovnih sredstev in naprav;
- spoznavanje in uporabljanje pravil varstva pri delu in osebnih zaščitnih sredstev.

Pomembni so tudi vzgojnoizobraževalni cilji:

- razvijanje pozitivnega odnosa do dela
- razvijanje ustvarjalnosti pri delu
- uporaba znanja v praksi in proizvodnih pogojev
- spoznavanje osnovnih načel proizvodnega procesa

HEMA STRUKTURE V I P

Shematični prikaz vloge PD oz. DP v 3 letnem izobraževalnem procesu

LEGENDA: VIP - vsajno izobraževalni program

SIZ - splošno izobraževalna znanja

STZ - strokovno tehnična znanja

DP - delovna praksa

PD - proizvodno delo

PZ - praktična znanja

in tehnologije,

- razumevanje delovnih postopkov, organizacije dela,
- spoznavanje različnih strojev in osnovne konstrukcijske principe (načela),

Za kovinarsko smer: Bojan Bogataj, Silvo Kos in za obutveno smer: Fanči Novak, Zdravko Pišljari, Zofija Voljč, Ivanka Tavčar in Jana Bozovičar.

Kovinarji — dobro razložiti, dobro razumeti in narediti — so cilji instruktora in učencev

- spoznavanje tipičnih orodij, delovnih sredstev in naprav,
- spoznavanje tipičnih delovnih postopkov,
- spoznavanje predpisov iz varstva pri delu, navajanje na upoštevanje pravil za varno delo in za uporabo osebnih zaščitnih sredstev, in še drugi.

Kaj pa instruktorji v Alpinu

Za pridobitev naziva »instruktor« je potrebno opraviti enotedenski seminar in ga zaključiti z izpitom. Pri nas imajo pooblastilo instruktorja naslednji:

Ker bodo v naslednjem šolskem letu na DP oz. PD 1., 2. in 3. letniki usmerjenega izobraževanja, bomo za instruktore usposobili še naslednje: Marjetko Rudolf, Zlato Rupnik, Mileno Krolnik, Jožeta Novaka, Alojza Burnika in Franca Oblaka — vse za obutveno smer.

Ocenjevanje PD oz. DP

V 1. in 2. letniku traja opravljanje PD oz. DP 10 dni. Prvi dan je uvajalni seminar, 9 dni pa delajo v proizvodnji. Ob koncu prakse so ocenjeni. Ocenjujeta instruktor in organizator izo-

(Nadaljevanje na 6. strani)

Uvajalni seminar — poduk iz varstva pri delu se je končal s pisanjem testa

Važno je da vemo

Važno je da vemo

Važno je da vemo

(Nadaljevanje s 5. strani)

braževanja. Šola oceno PD oz. DP vnese v spričevalo učenca. Ocena je opisna in točkovana. Učenec lahko doseže oceno:

- zelo uspešno (ZU) od 27 do 21 točk;
- uspešno (U) od 20 do 12 točk;
- manj uspešno (MU) od 11 do 3 točke.

Zaključek prakse — šoli je treba posredovati uresničitev programa dela, pregledati dnevnik učenca, oceniti učenčovo delo

- Kriteriji ocenjevanja so:
- delovna disciplina in odnos do sodelavcev,
 - odnos do dela, predmetov dela in delovnih sredstev,
 - vodenje dnevnika.

Fanči Novak — instruktorica pokaže, svetuje in popravi naše napake

Učenci, ki so pri nas opravljali PD (DP) v tem šolskem letu, so dosegli naslednje uspehe:

2. letnik: 43 učencev — ZU 12, U 22, MU 0;

1. letnik: 30 učencev — ZU 21, U 8, MU 1.

Za opravljeno PD oz. DP dobi učenec tudi denarno nagrado — po predlogu, ki ga

je OZD posredovala Skupnost izobraževalnih centrov v SR Sloveniji.

Instruktorica **FANČI NOVAK PA MENI:**

Z začetkom usmerjenega izobraževanja so začeli v delovno organizacijo, tako kot predvideva učni program, prihajati na proizvodno delo učenci 1. letnikov.

Večina naših štipendistov se šola na obutveni smeri.

Milena Potočnik — za šolo je morala napisati nalogo o obveščanju v delovni organizaciji

prihajali delavci, ki se nam jih ni treba bati. Nasprotno, upamo, da bodo našo šivalnico okrepila sposobna in delovna dekleta.

Proizvodno prakso sem opravljala v šivalnici — od 11. do 22. aprila 1983. Opravljala sem veliko različnih del. V začetku lažja, kot je nalepljanje trakov ob robu, potem pa malo zahtevnejša (nalepljanje ojačil na prednjike, striženje jermenov, striženje podloge ob podkvičah, povlačenje in pelopljanje 8 p. nitk). Največ preglastic nam je delalo striženje, zato smo skoraj vse dobile žulje. Tudi z lepilom sem se srečala, ki pa mi ni delal preglastic. Delale smo na izmenah. Prvi teden smo delale popoldan, ki je bil zelo dolg. Zadnjih nekaj ur sem bila že tako utrujena, da sem komaj še delala. Tudi delavkam se je poznalo, da je popoldansko delo bolj utrudljivo.

Tatjana Kogovšek — resna in zavzeta pri svojem delu

TATJANA KOGOVŠEK — učenka 1. letnika obutvene smeri

Obiskujem prvi letnik obutvene šole v Kranju, oddelek č. Poleg mene opravlja proizvodno prakso še 9 sošolk. 3 so v Gorenji vasi, ostalih 6 pa je v Žireh.

Naslednji teden pa smo delale dopoldan. Imela sem že malo prakse, zato sem delala lažje. Ure so hitreje minevale kot prejšnji teden. Prvič sem se srečala z notranjostjo tovarne in z osemurnim delom, ki je zelo naporno.

Če delaš v šivalnici ali kje drugje, še ni določeno, kje boš po končanem usmerjenem izobraževanju delal. Po

Prvo srečanje z delom v tovarni ni majhna stvar

*XV. ZBOR AKTIVISTOV
IN BORCEV NOB GORENJSKE
V ZNAMENJU
40. OBLETNICE
USTANOVITVE
PREŠERNOVE BRIGADE
IN IZVOLITVE 1. NOO
NA GORENJSKEM
V ŽIREH 1983*

Letošnji petnajsti zbor aktivistov in borcev Gorenjske v Žireh je posvečen 40-letnici pomembnih dogodkov v zgodovini narodnoosvobodilnega boja na Gorenjskem: 40-letnici ustanovitve prve gorenjske partizanske brigade, ki je dobila ime po največjem slovenskem pesniku Francetu Prešernu in 40-letnici izvolitve prvega narodnoosvobodilnega odbora na Gorenjskem, v Žireh 24. oktobra 1943, ob njihovi osvoboditvi.

Izbor krajevne skupnosti Žiri za kraj 15. srečanja torej ni naključen. Borcem in aktivistom se bo tako ponudila možnost, da oživimo spomine na vojaško in politično dogajanje na tleh nekdanje »Žirovske republike« pa tudi, da se seznanimo z razvojem in napredkom krajevne skupnosti, ki je, predvsem po zaslugi zavzetega dela krajanov in njihove samouprave, dosegla tako razveseljive uspehe v povojnem času.

Seveda bo naše srečanje potekalo tudi v znamenju 40-letnice zgodovinskih dogodkov, pomembnih za ves slovenski narod in za vse narode in narodnosti Jugoslavije. Taka velika dogodka sta zbor odposlancev slovenskega naroda v Kočevju, na katerem so bili postavljeni temelji slovenske državnosti in suverenosti ter II. zasedanje AVNOJ-a, ki je s svojimi sklepi uzakonilo federativno ureditev Jugoslavije in oznanilo rojstvo nove socialistične republike, države enakopravnih narodov in narodnosti.

V tem letu se spominjamo še vrste drugih pomembnih vojaških in političnih dogodkov, ki so se odigrali v letu 1943, prelomnem letu za razvoj narodnoosvobodilnega gibanja. Med njimi so tudi obletnice ustanovitve številnih vojaških enot, brigad, divizij in korpusov. Za Gorenjsko je bila še posebno pomembna ustanovitev Triglavske divizije, ki je med drugimi uspešnimi operacijami pregnala Nemce iz Žirov in ustanovitev devetega korpusa NOV in

POJ, ki je imel v svojem sestavu dve diviziji (30. in 31.) in pet odredov, med njimi tri gorenjske. Deveti korpus, ki je s svojimi operacijami bistveno vplival tudi na razvoj dogodkov na Gorenjskem je postal predvsem osnovna vojaška sila za osvoboditev vse Primorske, Istre in Trsta.

Gorenjska je še posebno neposredno doživljala boj za osvoboditev in priključitev slovenskega Primorja, ki je bila potrjena s sklepi kočevskega zbora in AVNOJ-a. Partizani in aktivisti OF so dejansko že pred tem odpravili nekdanjo krivično mejo z Italijo in vzpostavili tesno povezanost slovenskega ljudstva, Primorske in Gorenjske v skupnem boju za svobodo.

Ob praznovanju vseh teh velikih obletnic se bomo seveda borci in aktivisti tudi na tem svojem petnajstem srečanju ob prijateljskem stisku rok spominjali še marsikaterih drugih dogodkov in ljudi, ki so v njih sodelovali, saj vemo, da je bila naša zmaga stekana iz bojev, naporov in žrtev tisočev znanih in neznanih aktivistov in borcev. To je končno tudi glavni namen takih srečanj, s katerimi nekdanji udeleženci osvobodilnega boja obnavljamo svoje prijateljstvo, pa tudi ohranjamo spomin na veliko zgodovinsko dogajanje, o katerem želimo zapustiti mladim generacijam čimbolj popolno in zvesto pričevanje.

Zato je eno od vprašanj, ki jih redno obravnavamo na naših zborih prav stanje na področju ohranjanja in razvijanja tradicij narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije. Čeprav je to naloga in potreba vse družbe, se borci in aktivisti čutimo še posebej zavezane, da po svojih močeh ne le s spomini in pričevanji, ampak tudi z drugimi oblikami delovanja prispevamo k prenašanju revolucionarnih vrednot v zavest mlade generacije.

Od prvega zbora aktivistov v Železnikih, 7. 9. 1969, od koder je prapor zbora aktivistov krenil po vsej Gorenj-

ski, lahko v tem pogledu ugotovimo že velik napredek. Skoraj vse vojaške enote imajo svoje monografije, tudi nekatera nekdanja okrožja oziroma posamezni kraji. Na delu je že več novih avtorjev, ki zbirajo in obdelujejo zgodovinsko gradivo. Zato lahko upamo, da bo iz vseh teh naporov naše zgodovinske končno prišlo tudi do zaokrožene, celovite zgodovine Gorenjske v narodnoosvobodilnem boju in socialistični revoluciji. Tako delo bi bilo izrednega pomena za zavest bodočih rodov, ki bodo živeli v tem delu Slovenije, ki ga je Hitler proglasil za del svojega rajha in ga z nečloveškim nasiljem poskušal popolnoma ponemčiti.

Mnogo dokumentov o tem boju hranijo in razgrinjajo pred sodobnega obiskovalca tudi že delujoči muzeji. Znano je, da se je na naših srečanjih porodila tudi zamisel o ustanovitvi muzeja revolucije, ki bi celovito zajel vso podobo revolucionarnega in narodnoosvobodilnega boja v tej slovenski pokrajini. Dokler te zamisli ne bo mogoče uresničiti zaradi materialnih težav, pa ne bi smeli odlašati s pripravo vsebine in zbiranjem materiala za tako osrednjo muzejsko zbirko. Prav borci in aktivisti hranimo morda še zanimive dokumente, materiale, pisma, predmete in druge rekvizite, ki spadajo v tak muzej. Mudi se tudi z zbiranjem in urejanjem osebnih pričevanj in spominov, saj se naše vrste vse hitreje krčijo.

Seveda naša srečanja niso obrnjena samo v preteklost. Borci in aktivisti smo še vedno močno udeleženi v družbenem dogajanju. Zato ima vsak zbor aktivistov tudi svoj aktualni politični pomen, saj se na njem opredeljujemo do pglavilnih družbenih vpašan in sprejemamo nove naloge, ki jih uresničujemo skupaj z novimi, mladimi močmi sedanjih aktivistov našega samoupravnega razvoja.

Tudi letošnje, petnajsto srečanje bo imelo tak aktualen, političnomobilizacijski značaj. V nemirnem svetu, v katerem živimo in sredi težav boja za stabilizacijo in nadaljnji razvoj naše družbe, želimo borci in aktivisti ponovno potrditi svoje mesto v prvih vrstah boja za uresničevanje novih družbenih odnosov, za uspešen razvoj socialističnega samoupravljanja in napredek naše družbe, za bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti, za varnost naše dežele, za uresničevanje njene politike neuvršenosti v mednarodnih odnosih in za ohranitev miru v svetu!

Bogdan Osolnik

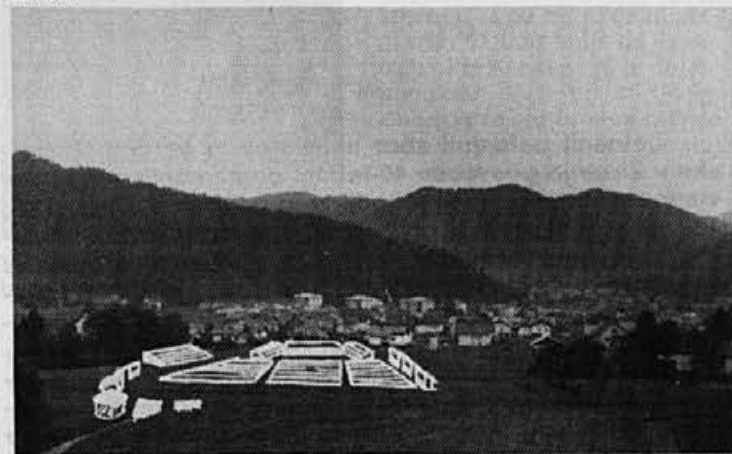
NEKAJ MISLI IN MOJIH SPOMINOV

Na Žirovskem vrhu je jugoslovanska vojska razpadla že 8. aprila 1941. Dokončno pa so vojsko kot oboroženo silo, ki naj brani državo pred sovražnikom, pokopali šele 17. aprila, ko so izdajalski generali in ministri podpisali brezpogojno kapitulacijo. S tem podpisom je Kraljevina Jugoslavija kot suverena država de facto nehala obstajati. Zato so fašistični okupatorji z lahkoto zagospodarili na zasedenih ozemljih razkosane Slovenije in Jugoslavije; vse pravice, ki smo jih kot ljudstvo imeli, so nam bile na barbarski način odvzete. Začeli so z načrtnim uničevanjem Slovencev; območja ob razmejitveni črti so hoteli v celoti iztrebiti. V ta namen je začela okupatorska policija z zapiranjem in izseljevanjem.

Odbor za praznovanje 40-letnice ustanovitve prvega narodnoosvobodilnega odbora na Gorenjskem je imel kar odgovorno nalogo

Takole izgleda prireditveni prostor, kjer bo 26. junija 15. zbor aktivistov in borcev Gorenjske. V ozadju del Žirov.

Za obstoj slovenskega naroda je tedaj nastopila izredno trda doba, čas brezpravnosti in velike nevarnosti, da bomo kot narod do kraja uničeni. Toda že 26. aprila, to je komaj devet dni po podpisani kapitulaciji, je nastala na pobudo KP Slovenije Protiimperialistična fronta, po napadu na SZ pa Osvobodilna fronta.

OF slovenskega naroda je s svojim širokim demokratičnim programom pozivala v enoten nastop v boju proti okupatorjem vse svobodoželjne ljudske množice. Ustanovitev OF je pravzaprav že pravi začetek organiziranega upora proti vsem sovražnikom slovenskega naroda. Tudi mi, komunisti v Poljanski dolini smo že junija ustanovili na pobudo Komunistične partije Slovenije svojo organizacijo za Poljansko dolino in hkrati za Žirovsko kotlino. Ustanovni člani te organizacije smo bili takrat Pavel Oblak, vojni invalid, star komunist, Rudolf Robnik, delavec, Vinko Oblak, domačin iz Žirov in jaz. Že po nekaj ted-

Žirovska četa fotografirana junija ali julija 1943

nih smo organizacijo okrepili še s štirimi novimi člani. To so bili: Maks Kalan, Franc Galičič, Anton Oblak in Valentin Rihtaršič. Vsi so domačini iz poljanskega okoliša. Med te organizirane komuniste je bilo že tedaj razdeljeno organizacijsko politično delo na tak način, da je zanesljivo vodilo v vstajo.

Vinko Oblak je bil kot organiziran komunist in domačin iz Žirov zadolžen, da organizira in pripravlja vstajo v svojem domačem kraju, v Žireh. Ta osemčlanski idejni štab komunistov je bil takrat postavljen pred izredno odgovorno in težko nalogo: organizirati in pripraviti je moral vstajo kot protiukrep nacističnemu nasilju in izselitvam, ki so jih nacisti množično izvajali. Dne 27. julija smo imeli komunisti z loškega območja posvetovanje pri Sv. Lenartu v Selški dolini. Med važnimi dogovori in sklepi je bil ta, da je treba OF hitreje organizirati, in pa sklep, da se ustanovi poljanska četa, katere bojno območje je obmejni pas, območje Črnega vrha.

V Poljanah je bil v tem času ustanovljen odbor OF, takoj za tem so se organizirali odbori OF še v Gorenji vasi, Žireh in v vaseh v okolici. Pripravam na vstajo pa je gorenjsko pokrajinsko vodstvo posvečalo veliko skrb in pozornost.

Za boljši pregled nad dejanskim stanjem, so večkrat sklicevali manjše krajevne posvete. V ta namen je tovariš, ki je bil odgovoren pri gorenjskem pokrajinskem vodstvu za kranjsko območje, pripravil tak posvet tudi na mojem domu. Sestali smo se v mojem čebelnjaku. Osnovna tema tega posveta je bila krepitev OF, okrepljeno novačenje prostovoljcev in priprava vojaških akcij, ki so se v zgornjem delu Gorenjske že razmahovale.

* * *

Čas je hitro mineval. Gorenjsko politično vodstvo je pripravljalo vstajo, s katero je hotelo prekrizati okupatorjeve načrte o selitvi in priključitvi k rajhu. Zimska vstaja naj bi se po možnosti začela hkrati po vsej Gorenjski. Zato smo imeli komunisti z loškega območja v Škofji Loki pri Tončku dne 19. novembra posvet o novačenju prostovoljcev za en bataljon borcev. Na posvetu je bila prisotna Mira Kebe-Svetinova. Sklenili smo, da izberemo po terenu v Selški ter Poljanski dolini in v loškem okolišu po eno četo borcev ter tako dobimo bataljon. Po 20. novembru so bila dana še posebna navodila za izvedbo nalog pred vstajo; navodila, s katerimi so bili postavljeni pod poseb-

no nadzorstvo zagrizeni nemčurji in izdajalci. 1. decembra pa je bilo treba najbolj zagrizene tudi usmrtiti. S tem so bili nakazani tudi že prvi začetki decembrske vstaje.

Med 5. in 6. decembrom se je iz Ljubljane vrnil na Gorenjsko Stane Žagar. S seboj je prinesel direktive Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet, da je treba po vsej Gorenjski okrepiti akcije, po možnosti pa začeti z vstajo. Med tem naj bi izbrili v Poljanski, Selški in Bohinjski dolini svobodno ozemlje, kjer naj bi bilo potem tudi osrednje mesto za vodstvo upora. O takem načrtu smo razpravljali 8. decembra 1941 pri Kocjanovih v Selški dolini.

Gorenjski bataljon je 12. decembra na poti iz Selške v Poljansko dolino v Rovtah uničil 52 mož močan policijski vod. Ta enota je bataljon zasledovala z namenom, da ga izsledi in po možnosti tudi napade. Uspeh Gorenjskega bataljona je vzpodbudil po vsej Gorenjski pripravljajočo se vstajo. Poljanska vstaja pa ga je neposredno vojaško okrepila. Razvil se je v približno 500 borcev močno enoto — Cankarjev bataljon z več kot 300 puškami in 28 strojnimi. Okrepljene čete Cankarjevega bataljona so lahko začele močno pritiskati na sovražnika.

Dne 25. decembra je 2. četa Cankarjevega bataljona bila vse dan težke boje okrog Poljan z nacisti, 1. četa pa se je na Črnem vrhu spopadla s policijskimi enotami, ki so hotele udariti v hrbet 2. četi v Poljanah. Tako so imeli nacisti ta dan 40 mrtvih in 72 ranjenih. Velik uspeh pa si je Cankarjev bataljon izboril na Črnem vrhu 27. decembra, ko je po štiriurni srditi bitki prisilil sovražnika k umiku. Spretno se je izvil iz sovražnikovih klešč in si pri tem ohranil udarno sposobnost za nove boje v Dražgošah. V tej bitki je bilo ubitih 80 okupatorskih vojakov. Vsi naši uspehi so porazno vplivali na okupatorja, medtem ko se je naše ljudstvo dobro zavedalo tega, da je na pravi poti. Zato se je kljub strašnemu okupatorjevemu nasilju še močneje oklenilo OF. Čeprav v letu 1941 nismo dosegli vseh zastavljenih ciljev, smo vendarle sovražniku prizadejali hude izgube. Osvobojenega ozemlja res še nismo imeli, a od 12. do 26. decembra smo imeli v Polhograjskih dolomitih in loškem pogorju 13 vasi, v katerih smo se počutili že kar svobodne.

Cankarjev bataljon se je tako v moštvu kot orožju močno okrepljen in v bojih s policijo okrog Poljan prekaljen, vračal nazaj na Mohor v Selško dolino, oziroma prav tja, od koder je pred mesecem začel pohod v Poljansko dolino. Vračal se je z velikimi zmagami nad okupatorji, z bogatimi izkušnjami, ovenčan s slavo. Bil je resnično pravi zarodek slovenske narodnoosvobodilne vojske, ki je Slovenijo dokončno osvobodila.

Bataljon je imel v spopadih s sovražnikom vse dotlej izredno bogate uspehe zato, ker je vedno znal sovražniku vsiliti kraj, čas in tudi način boja, kot mu je najbolj ustrezal. Vse do Dražgoš, 9. januarja 1942, je bilo prav takšno taktično manevriranje značilno za bataljon, in čeprav je bil sovražnik v veliki premoči, bataljonu ni mogel do živega. Naraščajočo partizansko dejavnost so nacisti še vedno hoteli krotiti le z malimi policijskimi enotami. Ker pa je partizanska dejavnost zaradi stalnega razvijanja vstaje tudi naraščala, so bile takšne policijske patrulje večkrat uničene ali razbite. Okupator je bil prisiljen, da se še dalje umika ali pa da okrepi svoje policijske sile tako močno, da zajezi naše napredovanje. Vse to je privedlo do tega, da policijske sile na Gorenjskem niso bile sposobne napraviti red.

V začetku decembra je bil na Gorenjskem samo 181. rezervni policijski bataljon. Zgodilo se je, da je bil ravno 12. decembra uničen njegov, 52 mož močan vod. Takrat je moral poseči vmes sam Himmler s svojimi izkušeni generali in inšpektorji. Že 15. decembra je bil na poti na Gorenjsko v Mariboru general Schreyer, generalni inšpektor nemške policije, z nalogo, da na Bledu, v Grand hotelu, osnuje policijski štab za uničevanje partizanske vstaje na Gorenjskem. V ta namen so za njim prihajale na Gorenjsko nove policijske enote z vseh vetrov Nemčije. Že do večera se je naselil v Škofji Loki 93. rezervni bataljon, v Kranju 171. rezervni policijski bataljon, v Radovljico je prišel 44. rezervni policijski bataljon; iz Krakova je bil poslan na Gorenjsko 325. policijski bataljon, iz Leipziga 64. rezervni policijski bataljon, v Šenčur pa je prišel 10. rezervni policijski bataljon. Iz policijskih enot so izbrali policiste-smučarje za poseben smučarski bataljon, ki so ga sestavili na Bledu. Za boj s partizani so prišle na Gorenjsko enote protitankovskih topov in nekaj tankov, 15 motornih koles s prikolicami in okrog 160 koles in več kot 30

Borci Poljanske in Žirovske čete, tedaj aktivisti Osvobodilne fronte v rajonu Poljane. Fotografirani so bili julija 1943 v Žirovskem vrhu.

Fotografiral: Janko Jurca, Pivkov s Kladja.

Z leve stoji: Rafael Buh-Ježev, aktivist OF odbora v rajonu Poljane; Milan Žakelj-Žirovnik, sekretar komiteja KPS in odbora OF v rajonu Poljane; Stane Fortuna-Simon, aktivist OF in mladine v rajonu Poljane.

Adolf Kalan-Muki, aktivist OF v rajonu Poljane; z leve sedi: Jože Mrovlje-Jurček, kurir rajonskega odbora OF Poljane; Janez Kokalj-Vitko, sekretar mladine v rajonu Poljane.

velikih tovornjakov, ena velika radijska postaja ter 10 manjših prenosnih; za pomoč je bilo poslano še malo letalo iz Krakova ter druga vojaška oprema. (dr. Tone Ferenc, Množična vstaja na Gorenjskem decembra 1941, Listi, Jesenice, 25. februarja 1982). Vse to nam danes dovolj prepričljivo dokazuje, s kakšnim strahom je bataljon navdal celo najvišje poveljarje nacistične Nemčije. Dosežek skrbno pripravljene akcije zoper poljansko vstajo (boji na Črnem vrhu, Pasji ravni, 27. decembra 1941) je bil presenetljivo porazen; namesto velike zmage nad partizani so okupatorji doživeli veliko razočaranje, saj so namesto ubitih in ujetih partizanov morali vlačiti v dolino svoje številne mrličke. Žal pa je precej novincev zaradi pomanjkanja orožja zapustilo bataljon in se vrnilo domov.

Bataljon se je 1. januarja 1942 naselil v Dražgošah z namenom, da tu ostane nekaj dni. Sovražnik je bil o tem obveščen, vendar ni šel takoj v napad. Napadli so šele čez 9 dni, 9. januarja, ko so zbrali vse podatke o moči bataljona. Potem ko so vedeli, koliko oboroženih branilcev stoji pod Dražgoško goro proti njim, so z veliko previdnostjo začeli napadati. Napade so stalno stopnjevali z moštvom, ki ga je začela podpirati tudi artilerija. Povsem razumljivo je, da je tu moral popustiti bataljon in se umakniti. To trdovratno, večdnevno odbijanje sovražnika je bilo dobrodošlo okupatorjevim napadalcem. Štab Cankarjevega bataljona je uporabljal od novembra pa do 9. januarja zelo dobro taktiko s tem, da je sovražnika pričakal tam, kjer je bilo to ugodno zanj, iznenada udaril in se hitro umaknil na nov položaj. Sovražnik je prestajal hude čase, dokler je bataljon tako manevriral, saj nikdar ni mogel vedeti, od kod in s katere strani bodo padli po njem novi udarci.

Bataljon je bil takorekoč neuničljiv. Gorenjski štab je v dneh dražgoških bojev sprejel dve napačni odločitvi. Pr-

Člani POOF za Gorenjsko: V prvi vrsti sede z leve: Franc Perovšek, Jaka Štucin-Cvetko, Maks Krmelj-Matija, neidentificiran, Bogdan Osolnik, v drugi vrsti stoje z leve: Ivan Koncilja-Jan, Anton Hafner-Robnik, Ivan Bertonec-Januš, Angelca Mahnič, Mavricij Borec-Šimen, neidentificiran. Fotografirano leta 1944 v Davči na sedežu odbora.

vo, da ni preselil bataljona iz Dražgoš že prvi večer, kot je bilo po načrtu predvideno. Drugo, še mnogo hujšo napako pa, ko je po umiku iz Dražgoš na Jelovico sicer organizirano dekoncentriral bataljon na majhne skupine. Tridnevno vztrajanje bataljona na položajih je bataljon izčrpalo, zato so ga naposled lahko tudi pregnali iz utrjenih položajev na Jelovico. Bataljon se je junaško boril, odbijal sovražnika, dokler je to bilo v njegovi moči. Ko je bataljon prišel na Jelovico, je bil organizirano razdeljen v manjše skupine, krenil v razne smeri po Gorenjski. Te skupine pa so druga za drugo postajale plen malih, a izredno urnih policijskih patrolj, ki so jih neusmiljeno uničevale. Za partizanstvo na Gorenjskem je bilo to hudo, če ne najhujše obdobje.

Bila je tudi huda zima, sneg in mraz in male, izredno gibčne smučarske policijske patrulje so nas noč in dan preganjale in uničevale. Tako je že 21. januarja ena od policijskih enot razbila v Vinharjih eno poljanskih skupin, druga pa v Kremenku. V triglavskem pogorju, na Lipanci, je bila prav tako januarja razbita večja skupina. Februarja sta bila v zasedi ubita v Selški dolini Jaka Bernard in njegov pomočnik Anton Demšar. Dne 11. marca pa je bila s precejšnjimi izgubami razbita na Jamniku tudi loška skupina. Dne 21. marca je bila v Vinharjih razbita že druga poljanska skupina, pri kateri so bili v tistem času tudi borci iz jeseniškega in tržiškega okraja. Nad Žabnico pa je bila 27. marca razbita Selška skupina; ta je utrpela zelo velike izgube; padel je tudi avtor ukrepa o razdelitvi bataljona v skupine, Stane Žagar.

Dokler je namreč bataljon deloval kot borbena celota, mu niso mogli do živenga. Brž ko pa je bil razdeljen, pa so male policijske enote z lahkoto hitro uničevale skupino za skupino. To je bil za naš narodnoosvobodilni boj na Gorenjskem strahoten udarec.

Izgubili smo dragocene vodilne in sposobne kadre. Ubityh je bilo večje število izkušenih partizanov in izgubili smo veliko dragocenega orožja.

Teren pa so strahovale neprestane množične aretacije in likvidacije pripadnikov OF. Rezultat odločitve o dekoncentraciji bataljona je bil, da bataljona ni bilo več, pred nami pa so bile neizvršene naloge prejšnjega leta.

Po načrtu Glavnega poveljstva Slovenije je bilo v I. 1942 treba osvoboditi poleg Poljanske in Selške doline tudi bohinjski kot ter vse predele levo od Save, celo kokrško dolino. Na terenu smo začeli ponovno veliko politično akcijo, s katero naj bi bili dvignili ljudstvo k ponovni vstaji, vsaj hoteli smo to napraviti, toda teren je ostal gluh za naše pobožne želje.

V pomoč pri izvrševanju začrtanih nalog v letu 1942 nam je Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet poslalo II. grupo odredov iz ljubljanske pokrajine, toda kljub velikim naporom in precejšnjim žrtvam v tem letu nismo uspeli osvoboditi pomembnejšega kraja na Gorenjskem.

Zato nas je jeseni leta 1942 obiskal Boris Kidrič. Pogovarjali smo se o vprašanju osvobojenega ozemlja na Gorenjskem. Obljubil nam je, da bo na Gorenjsko poslal brigado, ki bi osvobodila večji kraj, pri tem pa izvedla tudi mobilizacijo novincev.

S Kidričem sva govorila tudi o pomembnosti udarnosti takšne vojaške enote, kot je brigada, torej gibljiva in organizirana kot prava vojaška enota, sposobna izvajati pritisk na sovražnika. V zvezi s tem sva govorila tudi o izredni važnosti novačenja novincev za partizane na Gorenjskem, predvsem zato, ker jim je grozila nemška mobilizacija. Z novomobiliziranimi smo najprej okrepili okleščene bataljone gorenjske I. grupe odredov.

S široko akcijo smo teren dokaj močno razgibali in ga pripravili do živahnega novačenja. Priliv je bil zares velik. Samo v ljubljansko pokrajino smo poslali na spomlad 1943 okrog 1000 novincev, v Gorenjskem odredu pa smo formirali kar 9 bataljonov. Pogovarjali smo se tudi o tem, da bomo formirali, če bo dovolj borcev, Gorenjsko brigado.

V tako zrelo stanje smo na Gorenjskem prišli julija 1943. Zato je bila julija ustanovljena Gorenjska, kasneje imenovana Prešernova brigada. To je bil velik uspeh našega narodnoosvobodilnega gibanja. Dobili smo svojo močno, udarno in gibljivo vojaško enoto: Prešernovo brigado.

Na Primorskem sta se z velikim uspehom jeseni 1943 borili Gradnikova in Vojkova brigada. Njuno območje je bilo v glavnem Cerkljansko, prav v smeri proti Žirovskemu in poljansko-selški dolini, kjer je imela svoje bojno območje pretežno Prešernova brigada.

V trde boje so se često zapletle vse tri brigade oktobra 1943. ustanovljene Triglavске divizije. Okupator je bil zato prisiljen umakniti se v večje kraje in varnejše postojanke. Udarne moč brigad pa je rasla, zato so lahko začele napadati in rušiti tudi bolj utrjene postojanke. Sovražne enote so bile naposled, zaradi pritiska brigad, prisiljene k umiku. Tako je bila že dalj časa v oktobru 1943 obkoljena tudi žirovska kotlina. Obkoljevali sta jo Prešernova in Vojkova brigada z namenom, da uničita sovražnika. V srditih spopadih sta sovražnika razbili in prisilili k temu, da se je moral iz Žirov, 23. oktobra 1943, umakniti. Dne 24. oktobra 1943 pa je v Žireh zaplapolala jugoslovanska zastava. Žiri so postale svobodne. Zgodilo se je, da so po vseh hišah tedaj zavihrale jugoslovanske zastave. Bilo je veliko zadovoljstva in veselja, ko so ljudje po treh letih bojev in trpljenja zopet svobodno zadihali.

Vse, kar je takrat prežemalo ljudi, je danes težko popisati. Žiri so bile prvi večji kraj pod nemško okupacijo, ki si je z orožjem in bojem pridobil svobodo. Vse to sem gledal in doživel kot eden od voditeljev narodnoosvobodilnega gibanja na Gorenjskem. Ko smo namreč v štabu divizije pripravljali načrte, kako bomo nekega dne osvobodili Poljansko in Selško dolino, se je kar lepo slišalo. Verjel sem, da se bo to zgodilo, nekoč, zato sem tudi željno pričakoval tistega dne, ko bo ta sen uresničen. Nekega lepega dne pa se je ves zasopel pojavil pred menoj divizijski kurir: »Maks, tvoje Žiri so svobodne,« je dejal in pristavil »tako j greš z nami, kar z avtom gremo tja.«

Lepa in tako težko pričakovana novica me je res pošteno presenetila. Skoraj nisem mogel verjeti, da so Žiri svobodne, zakaj ves čas okupacije do osvoboditve Žirov je bila OF tista politična gonilna sila, ki je bila hkrati tudi nosilec oblasti.

V Žireh so potem na demokratični način izbrali delegate za prvi Narodnoosvobodilni odbor, katerega delovno področje je bilo takrat mnogo širše od območja samih Žirov. Za samo središče Žirov se je oblikoval poseben krajevni odbor OF. Težko si je danes predstavljati, s kakšnim veseljem in radostjo so takrat Žirovci kar čez noč ustvarili v Žireh vso svojo politično in množične politične organizacije: partijsko organizacijo, odbore OF, organizacijo sindikatov, organizacijo mladine; ustanovljena je bila Komanda mesta, takoj je bila izvedena mobilizacija v partizane, začelo se je z organiziranjem šolstva itd. Napravljen je bil tudi popis okupatorjevih pomagačev — skratka: ljudska oblast je bila takoj prisotna z vso svojo ustvarjalno močjo. Nastala je taka oblast, za kakršno se je ljudstvo vsa leta borilo na življenje in smrt.

Maks Krmelj-Matiija

PREŠERNOVA BRIGADA — 40 LET OD USTANOVITVE

Pomladi in v začetku poletja 1943 je prišlo na Gorenjskem ponovno do velikega razmaha narodnoosvobodilnega gibanja. Gorenjski odred je tedaj narasel na devet bataljonov in iz njih je bila 12. julija 1943 ustanovljena »VIII. udarna proletarska brigada«, na začetku imenovana kar »Gorenjska brigada«. Po veliki zmagi na Turjaku pa se prvič omenja 7. slovenska udarna brigada »France Prešeren«. Njen prvi komandant je bil Ivan Javor-Igor, politični komisar pa Ivan Franko-Iztok. Ob ustanovitvi se je pri Špehu v Zali št. 1 v Davči v Selški dolini zbralo okrog 550 borcev, ki so bili razvrščeni v tri bataljone. Iz preostalih bataljonov pa je nastal prenovljen Gorenjski odred.

Bojna pot, ki jo je prehodila 7. slovenska narodnoosvobodilna udarna brigada Franceta Prešerna od ustanovitve 12. julija 1943 do 2. maja 1945, ko je končala boj v osvobojeni Gorici, je slavna, hkrati pa zelo naporna in krvava. Njeni borci so prehodili — ne le enkrat — po dolgem in počez vso Gorenjsko, bredli ledonomrzone reke, Savo, Soro, Idrijco, gazili sneg in se vdiral, včasih do pasu, na pohodih po jelovških in poključskih gozdovih. Grobovi Prešernovcev so raztreseni po vsej Gorenjski. Pa ne samo po Gorenjskem! Brigada je na svoji dolgi poti pogosto obirala cerkljanske in idrijske strmine ter tolimnske hribe, se vojskovala v nepreglednem Trnovskem gozdu in rušila železniško progo na Pivki, borila pa se je tudi na Notranjskem in Dolenjskem. Aktivnost brigade je močno občutil tudi sovražnik — prizadejala mu je velike izgube.

Prvi boj z Nemci je brigada bila že dva dni po ustanovitvi. Razbila je nemškoasedo, namena, preprečiti streljanje talcev v Dolenji vasi v Selški dolini pa ni bilo mogoče izpolniti. Med premikom na Dolenjsko je bila brigada 1. avgusta obkoljena na Žirovskem vrhu. Še neizkušena, je tu doživela najhujši poraz v vsej svoji zgodovini. Prve štiri dni avgusta 1943 je padlo 55 borcev, ujetih pa je bilo okoli 90 njenih borcev. Del borcev se je iz obroča prebil in ostal na Gorenjskem, v Dolomite pa je prišlo okrog 350 borcev I. in III. bataljona brigade.

Brigada je nato krenila na Dolenjsko, kjer se je vključila v 14. divizijo, okrepila z borci in pri Rakitnici razbila po ribniški dolini umikajočo se kolono fašistov ob kapitulaciji Italije.

Ob zlomu fašistične Italije je razpadla tudi belogardistična kvizlinška vojska. Okoli 750 najbolj zagrizenih izdajalcev pa se je zbralo in zaprlo v grad Turjak. Po teden dni trajajočem obleganju so borci Prešernove brigade 19. septembra 1943, po močnem topniškem obstreljevanju v naskoku zavzeli skoraj nedostopno srednjeveško trdnjavo in prisilili preživelih 695 belogardističnih branilcev k vdaji. Zmaga je bila velikega političnega pomena. Sledil ji je Kočevski proces s sojenjem in obsodbo organizatorjev ter voditeljev bele garde.

Po zmagi na Turjaku se je brigada vrnila na Gorenjsko z namenom, da s svojo aktivnostjo pomaga razširjati primorsko osvobodeno ozemlje še na Gorenjsko. Odlično oborožena, zlasti z italijanskim orožjem, se je 29. septembra znova vrnila na Žirovski vrh.

Brigado so tedaj vključili v Triglavsko, kasnejšo 31. divizijo. Okrepila se je tudi z borci priključene Tolminske brigade in delom Dolomitskega odreda. V sestavu di-

vizije je oktobra 1943 sodelovala v širše zasnovani ofenzivi, katere cilj je bil pregnati nemške posadke iz obmejnih postojank in vzpostaviti tudi na Gorenjskem osvobodeno ozemlje, ki bo povezano s Cerkljanskim osvobodjenim ozemljem. V tej ofenzivi je družno z Vojkovo brigado pregnala Nemce iz Davče, Leskovice, Javorij, Hotavelj in Žirov. S tem je v zgornji Selški in zgornji Poljanski dolini in med njima ter na Žirovskem nastalo prvo večje osvobodeno ozemlje na Gorenjskem, hkrati pa izhodišče za kasnejše vdore Prešernove brigade v Polhograjske dolomite in proti Savi.

Nemci so skušali zaustaviti ofenzivni polet Triglavske divizije s svojo novembrsko ofenzivo »Traufe«, ki je zajela vse osvobodeno ozemlje na Gorenjskem in Cerkljanskem. V tem času sta dela Prešernove brigade, njen (2. in 3. bataljon), noseč ranjence v partizansko bolnico pri Prtovcu, vodila hude boje na zasneženi Jelovici in prizadejala sovražniku občutne izgube.

Po končani sovražni ofenzivi so se enote Prešernove brigade še bolj približale Kranju in Škofji Loki. Tretji bataljon pa je čez Jelovico krenil proti Bohinju in nato na Pokljuko. Izdajalec je omogočil, da so ga Nemci v Lovčevem hotelu obkolili in napadli. Po hudem celodnevem junškem boju je utrpel težke izgube.

Brigada je hkrati z 2. in 3. bataljonom 16. 12. 1943 prišla v Stražišče pri Kranju.

Brigada ni mirovala. 12. januarja 1944 je z napadom in miniranjem likvidirala orožniško postojanko v Kamni gorici, enaka usoda je bila namenjena tudi postojanki Železniki, ki jo je 22. januarja napadel 2. bataljon, vendar napad ni uspel.

Brigada se je vedno povezovala z organizacijami OF in njenimi organi na terenu in v sodelovanju z njimi je zgodaj spomladi 1944 mobilizirala po gorenjskih vaseh, celo na levem bregu Save, in tako izpopolnila vrste borcev — brigad IX. korpusa. Pomlad je prebila na Primorskem, sodelovala je v korpusnih akcijah, napadala postojanke ter rušila progo Postojna—Trst. V sestavi 31. divizije se je poleti vrnila na Gorenjsko na Jelovico, z namenom, da vdre v dolino Save in onesposobi progo Kranj—Jesenice. Njen I. bataljon je vodil boj na Lavtarskem vrhu z mnogo močnejšimi sovražnikovimi kolonami, katerim je bataljon prizadejal velike izgube.

Vse tri brigade 31. divizije so se 15. junija zbrale na Jelovici, močan protinapad Nemcev ji je preprečil vdor v dolino Save.

V zadnjih dneh junija in prvih dneh julija se je Prešernova brigada udeležila s položajev na območju Podbrda, napada vseh enot IX. korpusa na progo Jesenice—Gorica, krenila čez Jelovico na Mežakljo in vdrla 19. julija na Jesenice, od koder je iz delovnega taborišča odpeljala večje število prisilno mobiliziranih delavcev, Francozov.

Prešernova brigada je v sestavi 31. divizije v avgustu 1944 sodelovala v veliki akciji (imela je poleg vojaškega tudi humani pomen) pri evakuaciji ranjencev iz bolnic Franje in Pavle na Notranjsko, od koder so jih z letali prepejlali na zdravljenje v Italijo.

V naslednjih mesecih se je brigada zadrževala in borila predvsem na Primorskem in na robu Polhograjskih dolomitov. Izredno ostre boje je bojevala 26. septembra na Pasji ravni, 8. oktobra pa na Veharšah nad Idrijo. 21. oktobra pa je osvobodila Poljane. Vse do konca leta 1944 se je zadrževala na Gorenjskem in je ob napadu na postojanke uspešno zadrževala sovražnikove intervencije iz smeri Škofja Loka in Kranj.

Ivan Javor-Igor in Franc Jereb-Slavko — prvi in šesti komandant Prešernove brigade

Pozimi 1944/45 je brigada ščitila predvsem hrbet 9. korpusa in se zadrževala na širšem območju Cerkljanskega. Iz Polhograjskih dolomitov in Gorenjske je dovažala hrano, ob tem pa je bila nenehno v spopadu in bojih s sovražniki. Da bi odprla pot za prevoz hrane in drugih potrebščin iz Gorenjske, je 9. marca 1945 napadla in z jurišem osvojila domobranksko postojanko Sv. Križ nad Selcami.

Sredi marca se je začela zadnja velika sovražnikova ofenziva, ki je v prvem delu zajela zahodni del Gorenjske in Cerkljansko, kjer je bila takrat Prešernova brigada; v drugem delu pa Banjško planoto, Čepovansko dolino in Trnovsko planoto. Prešernova brigada je bila tedaj zapletena v ostre boje; najprej nad Gorico, nato na območju Otlice, ko se je z drugimi enotami 31. divizije prebila na Pivko in vodila tam hude boje z nedičevci in četniki. Ko se je brigada 20. aprila spet znašla pred Gorico in bila v zadnjih dneh vojne nenehno zapletena v večje ali manjše spopade z Nemci in četniki, vse do 30. aprila in 1. maja, ko je po pohodu čez Vipavsko dolino in Kras, po hudih bojih skupno s Škofjeloškim odredom, osvobodila Gorico.

Prešernovo brigado so v začetku leta 1946 razpustili, ostali pa so Prešernovci. Iz dobrih borcev in sposobnih poveljnikov so nastali zavedni graditelji nove, socialistične družbe ter uresničevalci idej, za katere so se borci Prešernove brigade borili in umirali.

Skupnost borcev Prešernove brigade nadaljuje izročilo NOB in svoje brigade. Sodeluje z enoto JLA, ki nadaljuje tradicije Prešernove brigade. V vojašnici Stane Žagar je urejena spominska soba — muzej brigade. Celotna zgodovina brigade je zajeta v delu Stanka Petelina-Vojka — »Prešernova brigada«. Monografija je doživela ponatis. Prav zdaj pa je v tisku novo delo — »Prešernovci in njihova brigada«.

Štab Prešernovega brigade 1944 na Otlici. Z leve: namestnik komandanta Leskovec Karel, komandant Rudolf Hribernik-Svarun, komisar Davorin Ferligoj in načelnik štaba Janko Prezelj-Stane.

Po osvoboditvi smo Prešernovci organizirali kar sedemnajst proslav in srečanj borcev brigade ter prebivalstva, kar dokazuje, da je ljudstvo na območju, kjer se je brigada borila ali zadrževala med vojno, sprejelo brigado za svojo in da je nanjo ponosno.

Vrhovni komandant — predsednik republike tov. Tito je za velike zasluge v vojni brigado odlikoval z Redom zaslug za narod z zlato zvezdo in z Redom partizanske zvezde z zlatim vencem.

Viri: Petelin Stanko-Vojko: »Prešernova brigada«, Založba Borec, Ljubljana 1967.

Ivo Miklavčič

Skupina borcev 3. bataljona Prešernove brigade. V sredini spredaj: komandant bataljona Srečko Tušar.

OSVOBODITEV ŽIROV IN IZVOLITEV PRVEGA NARODNOOSVOBODILNEGA ODBORA NA GORENJSKEM

Pred 40 leti, oktobra 1943, so bili Nemci zaradi pritiska partizanskih enot Triglavске divizije v zgornjem delu Poljanske doline prisiljeni zapustiti postojanke: Leskovič 11. oktobra, Javorje 16. oktobra, Sovodenj 19. oktobra, Žiri 23. oktobra in Trebijo 29. oktobra.

Vse večja prisotnost partizanskih sil je povzročala negotovost med pripadniki nemških okupacijskih enot v Žireh. Žirovsko ljudstvo, ki je v veliki večini navkljub nasilju sodelovalo ali podpiralo osvobodilno gibanje, je ustvarjalo okrog nemških postojank ozračje napetosti in negotovosti.

Gorenjska (Prešernova), Tolminska (Gradnikova) in Vojkova (Idrijska) brigada so sestavljale v oktobru 1943 ustanovljeno Triglavsko divizijo. Ta je posedla okoliške hribe. Gozdovi okoli Žirov so tedaj znova oživel; zato so v nemški komandi začeli s pripravami za evakuacijo. Vročica okrog odhoda pa je spričo vojaške pomoči iz Škofje Loke postala še večja. Posebno izvidniško letalo je obstreljevalo Žirovski vrh, iz postojanke v Gorenji vasi pa so usmerjali gost topovski ogenj na domnevne položaje partizanskih enot v Žirovskem vrhu. Od lastnikov žirovskih čevljarskih obratov so zahtevali vse izgotovljene čevlje, vse zaloge usnja in drugih čevljarskih potrebščin.

Blago so dovažali v prostore postojanke. Dodobra so izropali trgovine, blago pa uskladiščili v prostorih komande. V petek, 22. oktobra so mobilizirali več kmetov, konjskih vpreg in avtomobilov, da bi z njihovo pomočjo odpeljali naropano blago na varno. Brž ko se je kolona vpreg in avtomobilov začela premikati iz Žirov, pa je prišlo do spopada s partizanskimi enotami. Kasno popoldne so v Žiri za podporo pri umiku pripeljali avtoblindo in dva tanka. Le-ti so z močnim ognjem strelnega orožja v vse smeri podprli nemški konvoj, toda zaradi strahu pred partizanskimi silami so Nemci odložili evakuacijo na naslednji dan; vrnili so se v zapuščeno postojanko.

Razjarjeni poveljnik je velel privedi župana Ivana Seljaka, po domače Homca, in ga zadržal, da razširi med prebivalstvo letake z naslednjo vsebino: »Za vsakega ubitega nemškega vojaka bodo ustrelili 100 talcev, za vsakega ranjenega 50 talcev — domačinov«. Hkrati pa je izdal tudi nalog za aretacijo osmih domačinov — talcev. Te so žandarji 23. oktobra zjutraj aretirali in jih odvedli v postojanko, nastanjeno v župnišču pri farni cerkvi.

Aretirani so bili:

— Leander Mlinar, po domače Leander, čevljarski mojster iz Žirov;

— Jakob Plestenjak, mož gostilničarke, najemnice pri Potočniku v Žireh, po rodu iz Črnega vrha nad Polhovim Gradcem;

— Franc Bizjak, trgovec pri Kopšetu v Žireh;

— Jože Vrabec, upokojeni oficir iz Stare vasi;

— Anton Žakelj, Balčkov, čevljarski pomočnik iz Stare vasi;

— Rudolf Bačnar, krojaški mojster iz Stare vasi;

— Valentin Kržišnik, Vrbančkov iz Račeve, uradnik, stanujoč v Stari vasi in

— Filip Potočnik, trgovec z mešanim blagom v Žireh.

Ko so žandarji Potočnika privedli v njihovo postojanko (bila je v neposredni bližini njegove trgovine) jih je leta pregovoril, da je pozabil doma oddati ključke in da mora postoriti še neka opravila. Spustili so ga domov. To ugodnost je izkoristil in pobegnil k partizanom.

Končno se je po pripravah, ki so trajale vso noč od petka 22. do sobote 23. oktobra 1943, nemška kolona v popoldanskih urah pričela umikati iz Žirov. Tanka sta podpirala kolono z bočnim ognjem. Talce so naložili v isti avtobus kot uradnike in svoje okupacijske posadke. Z močnimi bočnimi izvidnicami so si utirali pot proti Gorenji vasi, kamor so prispeli ob mraku. Po prihodu v Gorenjo vas so Nemci talce in voznike pustili domov. Pred odpuštom jim je govoril poveljnik žandarmerijske postojanke v Žireh, Maller, ki je poslej uradoval v Gorenji vasi. Talci in vozniki so šli prenočiti k gostilničarju Ajnžku v Gorenji vasi in se naslednji dan vrnili domov.

Z umikom Nemcev so bile v večernih urah 23. oktobra Žiri osvobodjene. Poljanska dolina z Žirovsko kotlino je bila tedaj politično organizirana v poljanskem rajonu loškega okrožja. Že naslednji dan, v nedeljo 24. oktobra, je prišel iz Žirovskega vrha v Žiri Milan Žakelj-Žirovnik, sekretar rajonskega komiteja KPS in sekretar odbora OF v rajonu Poljane z nekaterimi rajonskimi aktivisti; z njimi pa še Stane Kavčič-Djuro, sekretar PK SKOJ za Slovenijo in Niko Belopavlovič, član PK SKOJ, ki sta prav tedaj iz Dolenjske preko Žirovskega vrha potovala na Primorsko.

Že prejšnji večer je Milan Žakelj po kurirju sklical sestanek aktivistov Osvobodilne fronte širšega območja Žirov na zbor delegatov — aktivistov. Aktivisti so se sestali v hiši kmeta Tomaža Mrovljeta, po domače Koklja, na Ledinici, oddaljeni en kilometer od Žirov. Sestanek je vodil Milan Žakelj-Žirovnik, zbrane aktiviste pa nagovoril Stane Kavčič. Na sestanku so na predlog aktivistov izvolili Narodnoosvobodilni odbor za občino Žiri. Odborniki so postali predani sodelavci OF in prekaljeni aktivisti iz partizanskih družin. Izvolili so 11 odbornikov. To so bili:

Maks Oblak, po domače Primc, kmet iz Nove vasi, Francka Žakelj, Bertelčkova, iz Stare vasi, Jože Kržišnik, Krištan, iz Jarčje doline, Leander Mlinar, čevljarski mojster iz Žirov, Jože Košir, Petričev, delavec iz Stare vasi, Berta Dolenc roj. Bačnar, gospodinja iz Stare vasi, Tomaž Mrovlje, Kokelj, kmet iz Ledinice, Matevž Strlič, Čelešnik, kmet iz Dobračeve, Valentin Poljanšek, Modrijan, kmet iz Dobračeve, Vencelj Justin, Merlak, kmet iz Žirovskega vrha in Filip Potočnik, trgovec v Žireh.

Po ustanovnem sestanku se je v večernih urah tega dne pred občinsko hišo v Žireh zbrala večja skupina ljudi, ki je manifestirala pripadnost Osvobodilni fronti. Govorila sta jim Milan Tominc, poveljnik partizanske enote in Milan Žakelj-Žirovnik, sekretar odbora OF v rajonu Poljane. Tominc je vse za vojsko sposobne moške pozval v partizanske vrste in razložil trenutne vojno-politične razmere. Milan Žakelj-Žirovnik pa je pozval Žirovce k še večji aktivnosti in podpori osvobodilnemu gibanju. Dejal je, da vojne kljub osvobojenim Žirem še ni konec, da partizani potrebujejo podporo prav vsakega zavednega Slovenca: »Žene in dekleta, pripravite zato obleko, nahrbtnike in ostalo opremo za moške, ki odhajajo v partizanske enote!«

V ponedeljek, 25. oktobra popoldne se je v občinskem domu sestal na prvi seji Narodnoosvobodilni odbor. Za predsednika so izvolili Jožeta Koširja-Boštjana, Petričevega iz Stare vasi. Odborniki pa so prevzeli posamezne zadolžitve in delo v odboru.

Hkrati z NOO je bila ustanovljena tudi Komanda mesta Žiri v sestavi Idrijskega vojnega področja. Za poveljnika je bil imenovan Alojz Dolinar-David, Krogarjev iz Ledinice. Poveljstvo je imelo svoj sedež v občinskem domu. V sestavi komande mesta je bil tudi vod borcev, ki je izvajal mobilizacijo vseh vojaških obveznikov.

V okviru zalednih enot je v prosvetnem domu začela z delom etapna kuhinja. V torek, 26. oktobra so za prebivalstvo vse novoustanovljene ustanove ljudske oblasti priredile ljudsko zborovanje. Med govorniki sta bila Dušan Kveder-Tomaž, politkomisar 3. (Alpske) operativne cone in Angela Mahnič, predstavnica AFŽ v pokrajinskem odboru OF za Gorenjsko. Zborovanje je bilo pred Primožičevo hišo v Žireh.

V nedeljo, dne 31. oktobra pa je na mitingu v prosvetnem domu pred polno zasedeno dvorano govoril Maks Krmelj-Matija, sekretar Pokrajinskega komiteja KPS za Gorenjsko. Poleg njega sta govorila še Milan Žakelj-Žirovnik in Valentin Poljanšek, predstavnik NOO Žiri. V pestrem kulturnem programu je s svojo pesmijo izstopal kot recitator partizanski komandant Oto Vrhunec — Blaž Ostrovhar.

V osvobojenih Žireh je že po nekaj dneh steklo povsem vsakdanje življenje. V zapuščeni Tonini hiši v Novi vasi (družina se je z Nemci umaknila iz Žirov) sta se nastanila rajonski komite KPS in odbor OF Poljane. Na Ledinici pri kmetu Tomažu Mrovljetu, Koklju pa sta imela svoj sedež Pokrajinski komite KPS in odbor OF za Gorenjsko.

Janko Mrovlje

Talci, ki so jih Nemci 23. oktobra 1943 aretirali in odpeljali s seboj ob umiku iz Žirov. Nemci so jih po umiku iz Gorenje vasi pustili domov. Po srečni vrnitvi v Žiri, jih je 24. oktobra pred Bahačevo hišo v Stari vasi s svojim fotoaparatom fotografiral Anton Žakelj, Balčkov iz Stare vasi, ki je bil tudi sam med njimi.

Na fotografiji so: z leve stojijo: Jakob Plestenjak, mož gostilničarke, najemnice pri Potočniku v Žireh, rojen v Črnem vrhu nad Polhovim Gradcem; Leander Mlinar, čevljarji mojster iz Žirov; Franc Bizjak, trgovec pri Kopsetu v Žireh; Rudolf Bačnar, krojaški mojster v Stari vasi; Valentin Kržišnik, Vrbančkov iz Račeve, upokojenec; Jože Vrabec, zidar iz Stare vasi; Anton Žakelj, Balčkov, čevljarji mojster iz Stare vasi.

Fotografija predstavlja člane odbora Osvobodilne fronte v rajonu Poljane. Fotografirani so bili prve dni novembra 1943 pod Žigonovim gričem v Novi vasi v osvobojenih Žireh.

Fotografiral: Janko Jurca

Z leve stoji: Milan Žakelj-Žirovnik, sekretar komiteja KPS in odbora OF v rajonu Poljane; Cilka Dolenc, Brložnikova iz Lučen, kuharica na sedežu rajona; Maks Oblak-Marko, član odbora OF v rajonu Poljane, Vencelj Justin, član gospodarske komisije in aktivist OF v rajonu Poljane; Viktor Osredkar-Boris, intendant v rajonu Poljane; Ivan Založnik, sekretar SKOJ in mladine v Loškem okrožju; Jože Mrovlje-Jurček, sekretar SKOJ in mladine v rajonu Poljane.

Spredaj sedita z leve: Rudi Lukman, predstavnik VOS v okrožju Šk. Loka; Jože Košir-Boštjan, član rajonskega odbora OF in predsednik NOO v Žireh.

ŽIRI NEKOČ IN DANES

Razvoj narodnega in socialnega gibanja na Žirovskem organsko raste iz socialnih in političnih silnic kot so se oblikovale v procesu devetih let po marčni revoluciji in kmetiški zemljiški obvezi. Revolucija 1848/49 žirovskega sveta ni kaj prida vznemirila, saj je loško gospodstvo prenehalo obstajati že l. 1803 — torej še pred drugim prihodom Francozov v naše kraje, zato kmetje na Žirovskem niso pričakovali zemljiške odveze in odprave fevdalizma od lastnih prizadevanj marveč od države, birokracije in od cesarja. Temu pa se ni čuditi, saj sta z informacijami razpolagala le župnišče in krog cerkvenih ključarjev, naročnikov Bleiweisovih Novic. Slednje so bile urejevane tako, da je župnik Ankrst lahko usmerjal kmete, v trenutku, ko je bil obstoj absolutistične monarhije na kocki, k oranju in sejanju repe.

Sekularizacijski procesi so se v monarhiji začeli odvijati že leta 1817. Tedaj je bil v Žireh obnovljen osnovnošolski pouk (prekinjen leta 1787) zato, ker je z denarjem namenjenim za šolo razpolagala Cerkev — t.j. škofijski konzistorij, šola pa je bila izraz razsvetljenjskih prizadevanj, tem prizadevanjem pa je Cerkev nasprotovala. Brž ko pa so sadovi francoskega prosvetljenstva planili na dan v obliki francoske meščanske revolucije, so šolsko reformo, katere vneti prosvetljenjski zagovornik je bil ob Blažu Kumerdeju tudi loški glavar, grof Edling (slednji je dal zgraditi tudi v Žireh lepo šolsko poslopje), za dolgo pokopali. Poučevanje otrok v materinem jeziku je tako za trideset let splavalo po vodi.

Nedvomno pa je vzpostavitev makadamskega cestišča med Idrijo, Žirimi in Škofjo Loko v letu 1826 razvoj kraja močno pospešila. Če dotlej prevladuje tovarništvo, se sedaj razvije vozarstvo in na tej osnovi poveča dohodek in menjava. Razpad gospodstva in cehovskih privilegijev je vplival tudi na razvoj obrti ali vsaj založništva v platnarstvu in kovaštvu. Po večini pa je prevladovala vse do začetka osemdesetih let, patriarhalna domača obrt z notranjo naravno menjavo in šele, ko je v kranjskem deželnem zboru zmagala slovenska večina (1883) ko je deželna vlada začela spricho vse večjega števila bajtarjev in gostačev, pospeševati razvoj obrti ter trgovino z deželnimi pridelki, se je začel tudi razvoj obrtništva — zlasti čevljarstva. Med udi Mohorjeve družbe se že v tem času pojavlja tudi usnjar. Če torej ob kmetijstvu kot način življenja dodamo še čipkarstvo, obrt, krčmarstvo ter kramarstvo bo socialno ekonomska slika kraja dovršena.

Vse spremembe, ali bolje rečeno blage premike, v kraju odseva razvoj šole. Sredi šestdesetih let je srenja odkupila (od cerkve ali države?) v osemdesetih letih prejšnjega stoletja s prostovoljnim delom zgrajeno stavbo. Medtem ko je med leti 1817 in 1848 poučeval cerkovnik Albrecht, dobe sredi šestdesetih let »izprašanega učitelja«, kmalu nato tudi »Šolsko bukvarnico« za katero je prispeval 100 goldinarjev tudi Simon Seljak c. kr. fin. svetnik na Dunaju. Ni izključeno, da je denarno podprl tudi natis dveh zvezkov Slovenskega romarja — zapoznelega fiziokratsko usmerjenega almanaha, ki mu je botroval kaplan Lenček. Slednji je v l. zvezku objavil (1858), ob izteku absolutizma, na predvečer ustavnih reform v Avstriji, spis Žirovski svet kot prvi geografski zapis o naših krajih.

Tudi čas narodnega preporoda poznih šestdesetih let se zrcali v nekaterih virih v tem, da se nekdanja »farna« ali »srenjska« šola imenuje kako leto dve »narodna

šola«. Brž pa, ko je vodstvo v narodnem gibanju (1867) prešlo nazaj v konservativne roke, se pojavlja spet kot »farna šola«.

Če je za začetek sedemdesetih let drugod po Slovenskem značilna strahotna kriza, žirovskega zatišja le-ta ni tolikanj prizadela, saj bi se sicer v tem času številne s slamo krite hiše ne začele spreminjati v zidane kmečke hiše oziroma ne bi tako strmo naraščalo število naročnikov Mohorjevih knjig. V tem času dobé Žiri moderno pošto poslopje in redne zveze s pošto kočijo (1875). Šest let pozneje (1881) pa ob naraslem deželnem slovenskokranjskem patriotizmu ustanove rodoljubni še Bralno društvo.

V narodnem gibanju na Žirovskem vse od leta 1848 do začetka 20. stoletja, ko Žiri z desetletno zamudo vstopijo v procese moderne politične diferenciacije, prevladuje konservativna smer, zlasti če upoštevamo misel samega l. Tavčarja, državnozbornskega poslanca v notranjskem volilnem okraju »da v liberalno stranko sodi le tisti, ki ima kaj pod palcem« ter ob drugi priliki dano izjavo, ko je dejal: »Mi vsi (tudi liberalci) smo konservativni.«

Zapozneno slogaštvo je na Žirovskem trajalo deset let dlje kot v osredju Slovenije. Tedaj, sredi prvega desetletja 20. stoletja, pa so se začeli v Žireh oblikovati politični tabori: liberalni, ki ga je bolj kot Tavčar spodbudil Ivan Kavčič v Pragi študirajoči študent prava, masarykovec v političnem in tyrševac v telesnovzgojnem oziru. Slednji je že kot ljubljanski gimnazijec drugoval z Ivanom Lahom, poznejši skupni študij v Pragi pa ju je še bolj povezal. Ivan Kavčič je v Žireh začel razvijati sokolsko, slovensko in jugoslovansko idejo. Člani slovenskega akademskega kluba so se leta 1904 udeležili tudi kronanja srbskega kralja in z zavdanjem občudovali akt srbske nacionalne in državne suverenosti. Enakih nazorov je bil tudi Julče Novak, ki ga je l. Kavčič kot idejni vodja pridobil za mentorsko strokovno delo v nastajajočem žirovskem Sokolu.

Na začetku stoletja so se iz Nemškega vrnili domov zdomec in kmečki sin Tomač Oblak (1870—1915), Primc iz Nove vasi, in še nekateri drugi v tujini delujoči delavci. Doma na Dobračevi pa se je za socialistične ideje začel ogrevati Valentin Poljanšek, svak Mohoriča, idrijskega socialista in člana okrajnega vodstva JSDS. Vse te je pridobil po prihodu iz Gorice za socialistično idejo Anton Kristan po letu 1900, iz Idrije delujoči nekdanji Krekov učenec in tedanji ljudsko-delavski prosvetitelj ter urednik časopisa Naprej. Ob vseh teh silnicah, zlasti pa zato, ker se je na Žirovskem v tem času že razvil precej močan čevljarški obrtniški ter kmečki vaški proletariat, se je tudi v Žireh po živahni zborovalski aktivnosti v letu 1906 (v znamenju tkzv. protiklerikalnih zborov) začela oblikovati reformistična socialistična organizacija.

Sredi prvega desetletja novega stoletja je v Žireh že obstajalo obrtniško delavsko čevljarstvo jedro z najmanj 100 delavci. Nanj pa je hotel navezati Anton Kristan tudi interese proletariziranih kmetov, bajtarjev in vaše revščine. V ta namen so razvili živahno propagandno dejavnost. Strankino glasilo Rdeči prapor so tiskali samo za idrijski strankin okraj v 5000 izvodih. V boju za splošno in enako volilno pravico so namreč postali zanimivi vsi volilci in šlo je zato, kdo bo najbolj osvojil s svojim programom volilno telo. Jugoslovanska socialdemokratska stranka še tembolj, ker je kot SLS računala skorajda na iste glasove ob dokaj sorodnih social-reformističnih in utopističnih programih.

Ustanovljena je bila Krajna organizacija JSDS — njen predsednik je postal Tomaž Oblak-Primc, tajnik Valentin Poljanšek in blagajnik Janez Albreht, vsi kmečkega porekla in tudi kmečki gospodarji. Organizacija je načrtovala tudi ustanovitev Delavsko izobraževalnega društva.

Živahno dejavnost pa sta razvili tudi obe krili narodne stanke: liberalno in katoliško, ki postaja vse bolj klerikalno. Najprodornejši so v tem času liberalci, katerim je bil mentor Ivan Kavčič, zato je v žirovskem liberalnem taboru vedno užival visoko spoštovanje. Čas, ko sta namreč Ivan Kavčič in Ivan Lah prišla v Prago, je čas ponovne velike zmage mladočehov (1903). To pa je čas skupnega nastopa češkega kapitala — liberalcev — in češkega delavstva — socialdemokratov. Tyrš je v znamenju te zmage (ki ima v čeških razmerah povsem drug pomen kot pri nas) leta 1903 zapisal: »S sokolskim gibanjem sem ustvaril češkemu narodu pehoto in konjenico. Na politiki je, kako jo bo uporabila.«

Češki vzor je tudi naše naprednjake in socialdemokrate v strahu pred nastopajočim klerikalizmom navedel k skupnemu nastopu. Liberalci so potrebovali podporo socialdemokratov zato, ker so se le-ti kot SLS zavzemali za splošno in enako volilno pravico (ta je šla v prid SLS). Liberalci, slovenski namreč, pa to ne bi bili, če ne bi nastopali v tej razpravi proti splošni in enaki volilni pravici. Ivan Tavčar je tedaj v Slovenskem narodu zapisal, da bi bila očitna krivica, če bi v političnem odločanju imela vsak hlapec ali dekla, ki hranita v skrinji na podstrešju nekaj božjakov enako pravico kakor tisti, ki v resnici imajo »kaj pod palcem«. Odtod, torej, skupni nastop obeh strank na tkzv. »protiklerikalnih zborovanjih«, ki sta jih najavila Narod in Rdeči prapor v času te razprave in pred naslednjimi majskimi volitvami. 1907.

Razmerje med narodno-napredno stranko in socialdemokrati bi lahko označili po eni strani kot vzajemni interes obeh zoper tretjega tekmeca. Hkrati pa sta tudi obe stranki računali s tem, da se bosta okoristili prva na račun druge in druga na račun prve. Vsekakor so bili socialdemokrati tisti, ki so se znašli v žarišču nasprotij, saj bi sicer ne mogel biti zapisan stavek, »da sta Julče Novak, in Ivan Kavčič smrtna sovražnika Antona Kristana«, oziroma se ne bi moglo zgoditi, da se je socialdemokracija znašla pod enako ostrim udarom tako z leve kot z desne, zlasti iz ust kaplana Pavla Perka, ki ga je škof Jeglič poslal kot bivšega Tavčarjevega ljubljence v Žiri z nalogo, da na laični ravni postavi branik proti liberalizmu in »sokolovstvu«. S tem da je pokrenil gradnjo Katoliškega doma nasproti Sokolskemu domu, je vodil sveto vojno na ideološkem področju zoper liberalizem in socialdemokracijo s ciljem, da si s pomočjo gradnje cerkve naposled obe gibanji podredi.

Socialdemokrati so, kot vse kaže, v Žireh bolj z zanimanjem brali Svobodno misel kot druge, prave delavske časopise. Svobodna misel je namreč po svoji naravi bolj prosvetlensko-liberalistična kot socialistična revija in bi jo kot tako morali izdajati liberalci, ker pa so le-ti bili konservativni, je to vlogo preganjanja srednjeveškega mračnija prevzela socialdemokracija s čimer pa si je dodatno nakopala na grbo očitek, da se v boju za socializem v bistvu bojuje proti veri, čeprav se je dejansko borila predvsem zoper absolutni monopol Cerkve v gospodarstvu, politiki in kulturi, oziroma klerikalizem.

Da so obstajali med liberalci in socialdemokrati različni interesi se zrcali naposled v dejstvu, da so eno od socialdemokratskih zborovanj v gostilni Pri Katri razbili s

Ena redkih razglednic Žirov iz prejšnjega stoletja

pomočjo študenta Milana Jakliča, ki ga je I. Kavčič telegrafsko poklical iz Rybačeve narodno-socialistične organizacije iz Trsta. Gre za tistega M. Jakliča, ki je leto pozneje (1908) prevedel za idrijsko, t. j. Kristanovo založbo Naprej — Komunistični manifest. Mislim, da se nisem zmotil, če trdim, da je tudi Jaklič vsaj v gimnazijskih letih drugoval z I. Kavčičem, pozneje pa je postal socialist.

Če na kratko ovrednotimo delo prvih žirovskih socialistov, bi kazalo reči, da je pozitivno že zgolj dejstvo, da so se pojavili in postali kljub navidezni nazorski sorodnosti z liberalci kmalu trn v peti obema »meščanskima« — tedaj pa gruntarsko-obrtniškim strankama. Zato sta se oba tabora zelo prizadevala izničiti njihovo prisotnost.

Na drugih državno zbornih volitvah — tedaj je bilo v Žireh tudi mnogo gradbenih delavcev, ki so gradili cesto Žiri—Logatec — so sicer dobili nad 200 glasov, vendar kljub temu spricho patriarhalne vaško-kmečke strukture in neizdelanega ustreznega programa za vas in kmeta, niso mogli osvojiti volilnega telesa. Etbin Kristan je že leta 1907 dejal, ko je ocenjeval volilne rezultate, da je bila kampanja preveč konsumarsko in premalo v politično gibanje množic usmerjena akcija. Nasprotja, ki so se tedaj oblikovala pa bi dejansko lahko razrešila le socialistična revolucija in ne takšen ali drugačen kmečki program.

Dejansko je skupen nastop socialdemokratov z liberalci odvrnil od socialističnega gibanja vse številnejšo vaško revščino, ki je v liberalcih videla zgolj gospodo. To dejstvo pa je spretno izrabila Cerkev — steber Slovenske ljudske (klerikalne) stranke. Ta je že na državnoborskih volitvah (1907) potegnila za seboj večino tudi v notranjskem, dotlej Tavčarjevem volilnem okraju, s svojim krščansko-socialnim programom — lovko SLS za odvodkanje volilcev tako od liberalne kot socialdemokratske stranke. Isti namen pa je s socialdemokratskimi glasovi zasledovala tudi liberalna stranka.

Poldrugo desetletje pred prvo svetovno vojno je bilo v vsakem pogledu: gospodarsko, politično in kulturno zelo razgibano. Ves kraj je živel v utvarji, da bo v zaledju Idrije in Trsta deležen velikega razcveta v prihodnosti. Marsikatera gradnja tistega časa se zdi še danes kar megalomanska. Toda zgodilo se je drugače. Nič ni bilo z železnico, ki so jo začeli »graditi« že v šestdesetih letih 19. stoletja in jo pogrevali, tudi kot volilni golaž ob vsakih državno ali deželno zbornih volitvah v zamisli vsake

stranke v drugačni varianti. Toda, kot vse kaže, bi do te gradnje zares prišlo, če Avstro-Ogrska ne bi v prvi vojni razpadla oziroma če Trst z zaledjem ne bi postal del italijanske države.

Neposredno pred prvo svetovno vojno so žirovski Sokoli pripravili za Vidov dan, 28. junija 1914 — prav na dan sarajevskega atentata — sokolski zlet. Jugoslovansko usmerjeni listi kot Dan in Jutro, so prinašali ostre prosrbske in protiaustrijske članke. V krogu teh listov in Svobodne misli se je vrtil tudi dr. Ivan Lah — glavni govornik na zletu v Žireh. Udeleženci vedo povedati, da se je »avstrijski žandar kar zvijal od jeze«, ko je moral poslušati Lahov govor. Zlet so nadaljevali, navkljub dejstvu, da je poštarica (sokolica) baje vedela za atentat, vendar je telegram zadrževala do ponedeljka zjutraj. Tako so Žirovci bili »obveščeni o atentatu šele naslednji dan, na sv. Petra, med mašo na Dobračevi«.

Še pred začetkom vojne je bil socialistični list Zarja (naslednik Rdečega prapora) takoj prepovedan, sokolski domovi pa zapečateni. Katoliška prosvetna društva pa so lahko delovala naprej. V Sokolski dom v Žireh so se med vojno vselili madžarski huzarji s konji.

Pred prvo vojno in med njo — po volitvah leta 1911 — so bili v vodstvu občine šušteršičevci — starejši klerikalci. Zato ob razpadu Avstrije le-ti niso goreli od navdušenja ob rojstvu nove jugoslovanske države SHS, čeprav je njenemu nastanku botroval tudi njihov novi voditelj — dr. Anton Korošec.

Laže nam bo razumeti, zakaj nastanek Jugoslavije v Žireh, ki so se zdaj nenadoma znašle na italijanski meji, ni bil sprejet (razen v liberalnih krogih) z velikim navdušenjem.

Nekateri viri pričajo tudi o tem, da so se v dneh, ko je šlo za Jugoslavijo, našli tudi ljudje, ki so širili prekucuške ideje. Te so bržčas prinašali z ruskega bojišča domov vračajoči se vojaki v obliki nezadovoljstva in revolta.

Ob vsem tem pa so v žirovsko kotlino škilili Italijani in ena njihovih predhodnic si je celo že ogledovala zgradbo stare šole, kjer naj bi se nastanila. Oddelek srbske vojske je Italijane potisnil iz Žirov, nazaj na razmejitveno črto. Odprto pa je bilo tudi vprašanje severne meje. Sramežljivo objavljenemu pozivu na obrambo severne meje se je odzvalo iz naših vasi 45 občanov, pri čemer pa tisti, ki so fante najbolj navduševali za boj, niso šli z njimi na bojišče.

Narodna vlada za Slovenijo je leta 1918 uveljavila novo upravno ureditev. Žiri so po dolgih letih spet prišle nazaj v svoj nekdanji okvir, ki je zdaj malce okrnjen sovpadal z ozemljem nekdanjega loškega gospostva. Gospodarski razvoj v novi državi je nekaj let po vojni spričo velikega popraševanja izkazoval sorazmerno lep napredek. Ko pa je cena žitu (spričo mehanizacije ameriškega kmetijstva) na svetovnem trgu padla, se je zmanjšala tudi kupna moč kmečkega prebivalstva v SHS, s tem pa je bil povzročen tudi upad popraševanja po obutvi na jugu države. Zato je kriza začela ogrožati drobno obrtniško proizvodnjo. V drugi polovici dvajsetih let in začetku tridesetih let smo zato priča združevanju v zadruga in delniške družbe in krepitvi zasebno industrijskega kapitala. Vsi proizvajalci čevljev pa so se prav tako tudi na notranjem trgu znašli v konkurenčnem boju z više organiziranimi podjetniki, kot sta bila Bata, Peko in drugi. Najhujši udarec pa je bil žirovskemu gospodarskemu napredku prizadejan z veliko povodnijo, ki je povzročila ogromno škodo

Srečanje loških in žirovskih sokolov — leta 1918 na manifestaciji za Jugoslavijo v Logatcu

celotnemu kraju, in poleg vsega odplavila še elektrarniške naprave na Fužinah. Cela vrsta občanov, ki je naložila v to naložbo svoj kapital ali prihranke, se je nenadoma znašla pred tem, da propade. Namesto dobička so vlagatelji morali odplačevati dolgove slovenskim denarnim zavodom.

Drugod — tudi v Idriji — so leta 1919 nastala komunistična jedra iz najbolj revolucionarnih prvin socialne demokracije. V Žireh pa se tako jedro med dvema vojnima nikoli ni razvilo iz dveh razlogov: ker je bila z rapalsko mejo med Italijo in Jugoslavijo pretrgana naravna popkovina z idrijskim socialistično-delavskim krogom in njegovim revolucionarnim jedrom; loško jedro pa je bilo prešibko. Tam so komunisti dobili na volitvah leta 1920 »dve kuglici in an žebu«, doma v Žireh pa je socialdemokracija bila preveč odvisna od liberalističnega varuštva, da bi se v tem svaštvu lahko rodila komunistična levica. Seveda pa s tem ni rečeno, da v Žireh ni bilo revolucionarno razpoloženih delavcev. Vsekakor. Čemu pa naj bi služila žirovska Orjuna, če ne zatiranju delavskega in protiuunitarističnega, avtonomističnega ljudskega gibanja.

Na začetku kriznega časa (1926) se začne organizirati tudi žirovsko delavstvo v (sindikalne) strokovne zveze. Okrog leta 1926 je že obstajal v Žireh plavi — (NSZ) socialdemokratski sindikat in od leta 1935 še zeleni — krščansko socialistični sindikat (JSZ).

Prvi delavski štrajk je bil že v znamenju prihajajoče krize pri A. Gantarju v Novi vasi. Delavci so zahtevali povišanje mezde. V štrajk so posegli orjunaši z Vrhnike, nenadna velika povodenj jeseni 1926. leta pa je stavko z nerešenim rezultatom prekinila. Organizator štrajka, Guzelj, je moral zapustiti Žiri. Leta 1930 so orožniki aretirali in odgnali v zapor Vinka Mahovna. V Žiri se ni vrnil nikoli več. Leta 1936 so žirovski čevljarji in močilnikarji podprli splošno tekstilno stavko v Sloveniji. Ob vnovičnem štrajku leta 1938 je ob dejstvu, »da bo Gantar plačal od para najmanj toliko kot katerikoli drug mojster ali zadruga«, stavka postala nesmiselna. Tudi tedaj je moral eden od organizatorjev stavke — zapustiti Žiri, nekaterim pa so zagrozili, da bodo dobili knjižice, ne glede na to, če so še tako dobri delavci.

Nastop delavstva se je odražal tudi v kulturni politiki, in sicer na dva načina. Na krizo so reagirali v obeh taborih v bistvu enako, le z različnimi sredstvi. Če so v kinu Ži-

ri prikazovali Kristusovo trpljenje, je Katoliško prosvetno društvo uprizorilo Hofmansthalovega Slehernika in tako z vprašanjem smrti preusmerjala pozornost od živih vprašanj sodobnosti, k metafiziki. Po velikem tekstilnem štrajku so — tako kot nekoč po kmečkih puntih — v Škofji Loki 1936 uprizorili pasijonsko procesijo O. Romualda — Loški pasijon.

Zgodilo pa se je v tem času tudi tole. Vinko Gantar — mizarski delavec iz Žirov — je v kulturnem domu kranjske delavske Vzájemnosti gledal v sezoni 1936/1937 Mojškričovo socialno borbeno dramo Rdeče rože in o tem z navdušenjem pripovedoval žirovskim igralcem-krščanskim socialistom. Prosili so ga, naj jim prinese besedilo, kar je tudi storil. Delo mu je posredoval sobni tovariš — komunist. Igro je F. Giacomelli dal odboru, odbor pa župniku I. Pečniku, ki je prevzel režijo. In tako so na sv. Jožefa, 19. marca 1937, v Prosvetnem domu na Dobravi igrali revolucionarno delo komunist, ki je bilo za Žiri nekaj povsem novega. Ironija pa je v tem, da je ravno ta dan Pij XI. objavil okrožnico Divini Redemptoris.

Bilo je natanko mesec dni pred kongresom KP Slovenije na Čebinah. Žiri so se tako na tak nenavaden način vendarle do neke mere vključile v »predkongresne priprave«.

* * *

Čeprav Manifesta Ustanovnega kongresa KP Slovenije na Čebinah verjetno nihče od mojih rojakov vse do objave po vojni ni poznal, je bilo posredno vendarle povsod tudi pri nas čutiti njegove učinke. V sokolskem društvu so pod vplivom nastajajočega demokratičnega krila v ljubljanskem vodstvu začeli z obrambno vzgojo. V prosvetnem društvu so začeli močnejše poudarjati dragocnost skupne domovine Jugoslavije, medtem ko so dotlej — zlasti v času punkcij — poudarjali zahtevo po avtonomiji, republiki in federalizmu.

Vloge so se sedaj zamenjale. Zdaj je KP Slovenija poudarjala samobitnost slovenskega naroda in potrebo po preoblikovanju Jugoslavije v federativno demokratično skupnost.

Oba »meščanska« tabora se tudi na lokalni ravni začeljata medsebojno manj izključujoče ponašati. Na predvečer vojne je prišlo v sokolskem društvu do delitve duhov. Mladina je odpovedala pokorščino starinam. Pravi vzrok pomiritve v meščanskem taboru je iskati v tem, da je drugod po deželi delavstvo že postajalo zgodovinski duh. Krščanski socialisti niso voljni razpečavati brošure Ukrajina joka. Ozračje je nabito s protikomunistično propagando. Vsi se čudimo zakaj, ko pa v Žireh ni nobenega organiziranega komunist. Govori se, da je dr. Ernest Demšar komunist zato, »ker ne hodi k maši«. Toda dr. Ernest Demšar je bil plemenit človek. Tam, kjer nimajo nič, namesto računa za pregled potisne pod blazino še dve sto dinarjev za hrano in zdravila.

Že v letu 1937 je vojska začela graditi utrdbe Rupnikove linije. Žiri pretresajo najrazličnejše govorice o vojninstvu in vnaprejšnji izdaji te linije Italijanom. Delavci, ki se vračajo iz Nemčije, zastrupljajo druge s primerjavami o kupni moči tamkajšnje in tukajšnje mezde. Mladi, ki smo po končani osnovni šoli šli delat k močilnikarjem smo povsem zbegani, ko moramo poslušati starejše delavce, kako se vesele padca Pariza, maja in junija 1940. Še bolj smo prizadeti, da mnogi med graditelji obrambne linije razširjajo enake nazore. Cemu pa nam bo potem ta

linija, če ljudje nimajo nobenega odnosa do države, ki naj bi jo le-ta varovala.

Se veliko težje pa nam je bilo razumeti, zakaj so Poljaki vzeli Čehom del države, kasneje pa so jim v hrbet skočili Rusi in tako se ruši naš panslavizem. Nikakor ne moremo razumeti, zakaj je tako velika dežela kot je Rusija — napadla Finsko — vrhu vsega pa je ne more premagati. Medtem pa fantje hodijo na orožne vaje in ko se vračajo domov govore, da niso nič vadili, marveč zgolj brezciljno poležavali naokrog in kradli čas državi in ljudem.

Tudi Žiri so polne rezervistov. Otroci opažamo, da njih morala ni najbolj visoka. Župnik Pečnik organizira prireditve za te zdolgočasene vojake. V Prosvetnem domu upelje Anton Žakelj ml. branje Srbske trilogije izpod peresa Stevana Jakovljevića, da bi fante opogumil po vzgledu srbskega junaštva za obrambo dežele. Mladina še vedno zaupa in čaka, kdaj bodo Rupnikovo linijo zasedle »naše hrabre in nepremagljive čete«. Toda teh čet ni od nikoder. Namesto njih vohamo na daleč s povojnimi malverzacijami nakupljene francoske in po naftalinu smrdeče plašče.

Podpis pakta pa se neogibno bliža. Vlada, ki se ne more nasloniti na ljudstvo, se mora kot protiljudska uklo-niti Hitlerju. Takrat so nam govorili, »da je za domovino pač lepo umreti, še lepše pa je zanjo živeti.« Ko pa je dva pozneje pakt zrušen, smo vsi veseli in ponosni, da se je to zgodilo, kar se pač je. Beremo kraljev proglas, ki ni kraljev. »Mojim dragim narodom, Srbom, Hrvatom in Slo-vencem!« Odkod sedaj naenkrat narodi. Komaj štiri leta nazaj so v šoli krepelili otroke, če so v gumbnici nosili slovensko zastavico.

V Žireh pa še vedno čakamo na čete, ki jih od nikoder ni. Vsakokrat, ko pripelje velika Škoda, mislimo, zdaj pridejo. Pa niso. Mislili smo, da bodo prišli potem, ko se neizogibno začne vojna.

Vojna se je res začela — na cvetno nedeljo. Toda zdaj Škoda še manjkrat pripelje. Mislimo, prišel bo cel konvoj. Toda tudi te Škode že v sredo 9. aprila, ko smo odšli, kot begunci proti Dobrovi, nisem več videl.

In potem se je zgodilo, kar vsi dobro vemo. Na veliko soboto, ko smo se vračali iz tridnevnega begunstva, smo v Podlescu srečali prvo Italijansko motorizirano predhod-nico, ki nas je vprašala: »Ima Srba? Srb, kudič!« »Ima«, ima, smo rekli, »ima puno!« In peljali mimo njih svoje vo-zičke. Na enem izmed njih se je zavil v odejo razpadle ju-goslovanske vojske vozil tudi tisti mitraljez, ki ga je Franc Giacomelli prinesel žirovski skupini, dne 22. XII. 1941 okrog sedme ure zvečer iz Zalešja, kjer je bil dotlej skrit.

Italijanske okupacije sploh nismo jemali zares, ker naše ljudstvo, ki je v zgodovini vendarle zmagovalo — čeprav v okviru tuje države proti vsiljivcem z Zahoda ni-koli ni izgubilo samozavesti. Zato smo kljub prepovedi in pretnjam že prvi teden po njihovem prihodu odšli v Žirov-ski vrh — skoraj vsi starovaški mladinci — pobirat orožje in ga skrili, dokler ga niso starejši odnesli na varnejša mesta.

Toda Žirovcem tak zanikrni okupator, kot so bili Lahi, ni zadoščal, zato so šli na Trebijo in prosili boljšega, da jih osreči. Govori se, da so šli tja petokolonaši. Morda. V resnici je šel tja žirovski čevljarški kapital, ki v konkuren-ci z italijansko čevljarstvo industrijo ni videl prave bodo-čnosti zase in žirovske čevljarje. Ponižujočo vlogo pa so opravili zmešani žirovski socialdemokratje, ki so nacizem

enačili v ozračju pakta Ribentrop- Molotov s socializmom.

Italijani so zato že 20. aprila odšli iz Žirov. Nato pa so prišli Nemci in začelo se je, kar ni še nikoli bilo in naj nikoli več ne bo.

V ozračju popolne negotovosti prihajajo v Žiri najrazličnejše vesti. Nekega dne izvemo, da so Vinka Kopača, najboljšega orodnega telovadca daleč naokoli, ubili četniki nekje pri Litiji. To nas je vse globoko potrla. Potrlo nas je tudi dejstvo, da so na hrvaškem ustanovili separatistično fašistično državo. Ideja Jugoslavije kot celote se je v nas podirala. Začenjali smo se zavedati, da smo sami. V začetku ali že sredi maja pa je prišel iz Ljubljane glas o ustanovitvi OF.

Toda medtem se na Žirovskem dogajajo čudne reči. Venomer moramo hoditi k nekim popisom. Ugotavljajo, če smo prave rase. Pa kaj, ko bi bilo samo to. Danes za pro župnika I. Pečnika, jutri pridejo po upravitelja šole, potem nekega dne začenjajo z izseljevanjem. Sredi junija pride v Žiri Vinko Oblak in začenja postavljati prvo zaupniško strukturo OF, in spet odide. Tako pride med junijem in novembrom vsaj petkrat in se zmeraj bolj svetlo smeje. Pri oblikovanju organizacije OF se opira na sokole in krščanske socialiste. Na komuniste se ne more, ker nikogar ni. Zato je v OF premalo ekrazita. Čas pa teče in Nemci počenajajo vsak dan bolj strašne reči. Potem pa se začno pojavljati plakati o ustreljenih talcih v Kamniku, na Jesenicah, v Kranju. Pri nas je zaenkrat še vse v zatišju. Vem, da se nekaj plete. Ko nosim v Podlipo nahrbtnike z obleko in potrebščinami za žirovske izgnance, dobim pri Vrtnarju škrnicelj z rižem. Iz njega potegne brat, ko pridem domov, Slovenski poročevalec. Tako rad bi ga bral. Pa mi ne da. Drago Škorjanc, ki sem ga vodil čez mejo, ker ga je v Preboldu na Štajerskem preganjal gestapo, pa se je zatekel k svojemu šolskemu tovarišu Viliju Zirkelbachu v Kranj, mi govori, ko grem proti Gričarju: »Boš videl, fant, zdaj se bo pa začelo!« In nekega dne se je res začelo. Bilo je na koncu jeseni in na oko je bila že povsod zima, ko se razleže po deželi glas: Partizani so nekje na Poljanskem ali Selškem pokončali celo nemško kolono — čez petdeset Nemcev. Ni lepo želeli človeku smrt — toda ta dan sem bil kot prerojen. Tudi naši fantje so lahko tako hrabri kot Srbi. Zdaj tisti Italijan, ki sem ga srečal v Podlescu, ne bi več govoril: »Ima Srba?« Zdaj smo tudi mi — tisoč in več let zatirani in ponižani dvignili glavo.

Vstaja v letu 1941, ki je najprej vzklikla na Kamniškem in skoraj istočasno na Jeseniškem, avgusta na Kranjskem se je znova razplamtela potem, ko se je pozno jeseni pojavil v loškem pogorju Cankarjev bataljon. Medtem je bilo slovensko in hrvaško vodstvo (glede na deželke in razplet vstaje v Srbiji v Stolicah) kritizirano (26. sept. 1941), da zapostavlja »vojaške vidike vstaje« (R. Čolakovič: Zapiski itd.) zato je po vrnitvi odposlancev v Slovenijo pospešilo priprave za zimsko vstajo, ki naj bi zajela predvsem Gorenjsko. Zato gorenjsko vojaško-politično vodstvo oktobra in novembra okrepi priprave na vstajo, ki jo danes poznamo pod nazivom decembrska poljanska, gorenjesavska ter bohinjska vstaja, oziroma gorenjska vstaja.

Uspeh Cankarjevcev na Rovtu (oba organizatorja vstaje Vinko Oblak in Vinko Žakelj pa sta odšla že med 8. in 12. decembrom v Cankarjev bataljon) je zlasti na Poljanskem od poletja sem pripravljajočo se vstajo najbolj razvnel in okrepil z njo Cankarjev bataljon. Tedaj, (22. XII. 1941) je odšla k partizanom prva partizanska sku-

pina iz Žirov. Skupino so sestavljali: Milan Brus, Dušan Jan ter Janez in Milan Žakelj. Že 24. decembra je na Brdih skupino zapustil Milan Brus — ostali trije pa so se skupaj z Vinkom Oblakom in Vinkom Žakljem udeleževali bojev Cankarjevega bataljona v decembru in januarju. Bataljon je dosegel v bojih okrog Poljan, zlasti pa okrog Črnega vrha, na Pasji ravni zavidljive uspehe. Po teden dni trajajočih bojih pa je bataljon odšel nazaj na Mohorja oziroma v Dražgoše na Selškem, kjer je bil svojo — zoper naravo partizanske strategije in taktike naravnano — junaško bitko; se tretji dan boj umaknil na Jelovico in tam razdelil, od tam so skupine krenile v razne smeri. Bataljon — prekaljena enota s potencialnimi lastnostmi partizanske brigade je prenehal obstajati.

Skupine bataljona so druga za drugo postajale plen zasledovalcev, ki so bili v taktični premoči (smuči). Vstaja na Gorenjskem je prešla v defenzivo — na terenu pa je spriču strahotnega nasilja zavladovala depresija.

Z eno poljanskih skupin se je nazaj na Žirovsko vrnila konec januarja tudi prva žirovska partizanska skupina pod vodstvom Vinka Oblaka, organizatorja vstaje na Žirovskem. Skupino je delno vključil v obnovljeno poljansko četo Maks Krmelj okrog 27. marca. Dušan Jan pa je ostal na terenu, kar je v skrajni posledici določilo njegovo usodo. Iz ostankov Cankarjevega bataljona in novih borcev

Skupina borcev 3. bataljona Prešernove brigade. V sredini spredaj: komandant bataljona Srečko Tušar.

Padli Nemci v Rovtu

so se v letu 1942 oblikovali bataljoni I. Grupe odredov, oziroma poznejši Gorenjski odred.

Boji so se v letu 1942 razvneli zlasti potem, ko je Glavno poveljstvo dodelilo Gorenjski pomoč v borcih iz Ljubljane; še bolj pa potem, ko je čez Gorenjsko poslalo na Štajersko II. Grupo odredov. V bojih, ki jih je II. Grupa odredov vojevala pod Blegošem, se je vsa teža nemške ofenzive znesla prav nad Poljansko četo. Žiri so izgubile v teh bojih prvoborca Janeza Žaklja, brata Vinka Žaklja, ki je padel prvi dan bitke kot mitraljezec v Dražgošah, ter Vinka Oblaka, prvoborca in komisarja Poljanske čete. Pri zbiranju borcev razbitih enot pa je na Zlatem vrhu blizu Zadobja padel sredi avgusta Pavel Žakelj, politični delegat v Poljanski četi.

V pomoč terenu, je septembra 1942 odšlo iz vojske več borcev na politično delo s ciljem, da obnove omajano organizacijo OF (v poljanski rajon sta bila poslana Milan Žakelj — edini preživeli borec iz prve žirovske partizanske skupine in Tone Peternej). Nastajanje novih odborov OF, zlasti pa preteča nemška mobilizacija, sta med novembrom in julijem 1943 močno okrepili partizanske enote. Tako je iz žirovskih prostovoljcev v zadnji tretjini marca 1943 nastala tudi Žirovska četa.

Boristu Kidriču, ki je Gorenjski obljubil v pomoč brigado, besede ni bilo več treba držati, saj je lahko pred bližajočo se kapitulacijo Italije zaukazal ustanoviti Gorenjsko brigado, ki je morala v času koncentracije slovenske partizanske vojske takoj na pot v smeri proti Dolen-

Pavle Ingolič-Bar požiga most čez Soro na cesti proti Logatcu (Jesen 1943)

ski, v središče italijanske okupacijske cone, da bo sodelovala pri razoroževanju italijanskih divizij in uničevanju protirevolucionarnih gnezd. Iz Gorenjskega odreda, čigar politični komisar je bil naš rojak Anton Kržišnik-Ljubo pa ni nastala le Prešernova brigada, marveč tudi novi Gorenjski odred.

Brigada je doživela hude čase med 1. in 4. avgustom, ko se je še neizkušena in z veliko neoboroženimi borci nenadoma znašla v obroču.

In namesto, da bi takoj krenila naprej, je baje čakala na nekakšno pomoč v čevljih in orožju, ki naj bi ga posredoval po zvezah s predstavniki osvobodilnega gibanja blejski šef gestapa — Rosumek. Klub tej zamudi se je večina I. bataljona že v noči med 2. in 3. avgustom prebila iz obroča na sever pri Todražu. Šele naslednjo noč pa se je potem, ko je od žirovskih ilegalcev dobila obveščevalne podatke, prebila glavna skupina 2. in 3. bataljona. Podatke je na kraju preboja zbral Franc Grošel, p. d. Krtar, partizanom pa jih je posredovala pogumna mladinka Joža Pivkova iz Kladij. Skupino sta k mestu preboja vodila obveščevalca, domačina Polde Kavčič in Leander Mlinar mlajši kot izvidnika. Nato pa je vsa skupina v naskoku, kot plaz zdrvela preko ceste v smeri Groblovc in Mrzlega vrha ter Vrsnika. Onstran razmejitvene črte ponovno zbrana brigada je potem krenila na Dolenjsko, kamor jo je poklical Glavni štab pred bližajočo se kapitulacijo fašistične Italije, kjer je v sestavi 14. divizije zavzela Turjak in s tem glavino slovenske bele garde, ki se je tam po razpadu Italije zabarikadirala.

Prešernova brigada se je v oktobru spet pojavila na svojem matičnem terenu in pomagala osvoboditi Žiri, s tem, ko je izganjala okupatorja iz postojank v Leskovici, Javorjah, Sovodnju, je Triglavska divizija posredno izgnala okupatorja tudi iz Žirovske kotline in Trebije ter tako povezala (s primorsko vstajo septembra 1943 nastalo, oktobra pa zožano osvobojeno ozemlje na Primorskem) z osvobojenim ozemljem na Gorenjskem, ki je obsegalo dve celi in manjše dele vsaj petih, če ne več, občin predvojnega logaškega in loškega okraja.

V Žireh so se tedaj razvile institucije ljudske oblasti. Ob NOO je delovala še gospodarska komisija in partizansko šolstvo. Kraj je dobil najprej komando mesta, (v okviru Idrijskega vojnega področja), nato pa še izpostavo VOS in enoto NZ, poleti 1944 po Komando mesta v okviru Gorenjskega vojnega področja. NOO je razvijal vojno gospodarstvo (usnjarstvo in čevljarstvo za potrebe vojske in kmetijstvo za potrebe prebivalstva in vojske). Organiziran je bil vsak otrok, mladenič, mladenka, žena in starec. »Vsi in vse za partizansko vojsko« je bilo geslo Žirov vse do leta 1945, ko je kraj — v katerega so neprestano vpadali zdaj Nemci, zdaj domobranci ali četniki in venomer zagrešili kak zločin nad pripadniki NOB — le od srede marca do konca aprila meseca 1945 znova pod domobranskim terorjem. V noči s 30. aprila na 1. maj pa so domobranci odšli za tistimi, s katerimi so se skupaj borili zoper svojo in vsega ljudstva svobodo.

Žrtve narodnoosvobodilnega boja in fašističnega nasilja, ki jih je darovala Gorenjska za svobodo, so tolikšne, kot bi jih dežela dala, če bi bila vpletena v klasično obrambno vojno. Tudi prispevek Žirov ni bil majhen. Na bojnem polju in v taboriščih je ugasnilo 119 naših rojakov, od skupno 441 borcev in aktivistov (192 aktivistov in 249 borcev). V teh dveh številih pa smo upoštevali le tiste, ki bi bili aktivno v enotah, ali bili vključeni v odborihi široko razvejane organizacije OF.

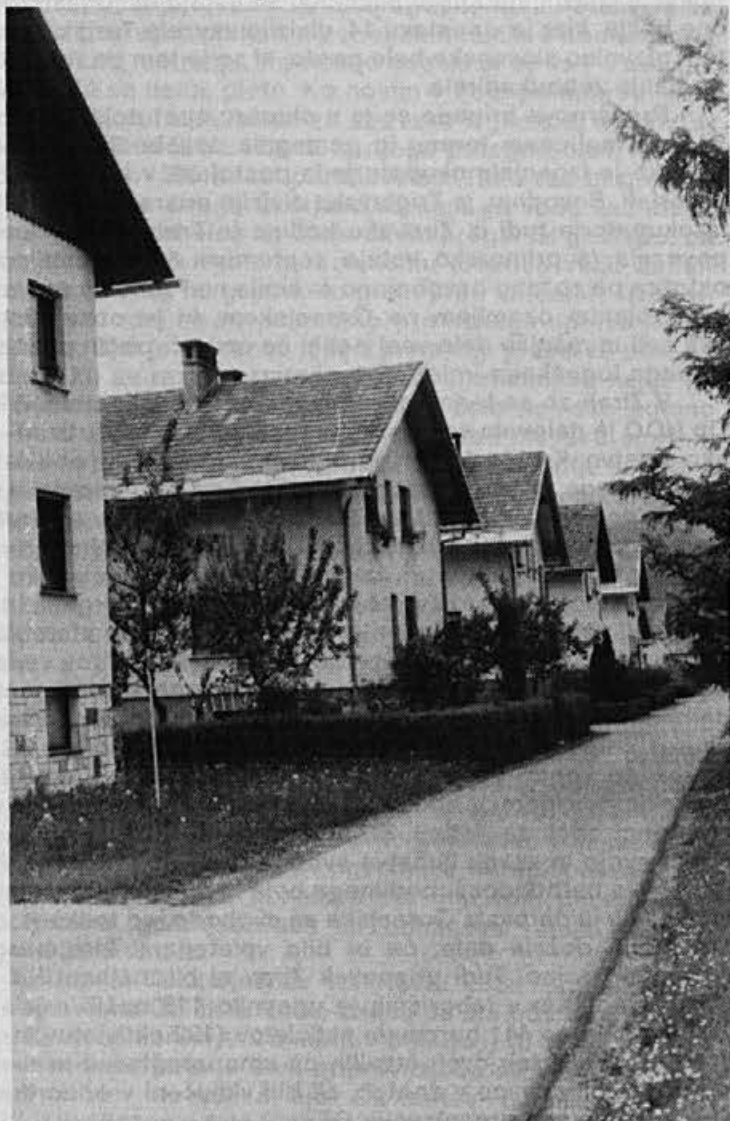

Že v prvem letu tik pred začetkom vstaje na Gorenjskem je bilo z Žirovskega izseljenih 20 družin s 75 družinskimi člani. V koncentracijskih in delovnih taboriščih je bilo 27 ljudi, zaprtih in občasno zaprtih zaradi sodelovanja z OF je bilo nad 30 ljudi.

Iz krvi naših borcev in aktivistov ter žrtev fašističnega nasilja — iz vsega našega trpljenja je v povojnem razvoju vzrasel bogat sad. Kraj smo ne le obnovili, marveč ga tudi razvili; iz pretežno kmetiško-ruralnega kraja se je razvil v sodoben industrijski kraj. Medtem, ko je bilo pred vojno pri okrog 3.500 prebivalcih izven kmetijstva zaposlenih komaj 250, je danes zaposlenih v industriji in javnih službah približno 2.200 ljudi, kar je skoraj devetkrat več. Če je znašal poprečni narodni odhodek v predvojni Dravski banovini 4.000 dinarjev, znaša danes v Žireh 4.000 dolarjev. Kraj je docela urbaniziran in že kar dobro komunalno opremljen.

Povsem se je spremenila tudi socialna struktura. Medtem, ko je pred vojno večini prebivalstva dajala kruh zemlja, danes samo še 250 ljudi živi izključno od kmetijske dejavnosti. Nedvomno pa sta premalo razvita obrt in drobno gospodarstvo, turizem in trgovina.

Ena izmed ulic novega dela Žirov

Žirovska industrijska cona: Alpina, Etiketa, Kladivar, KGZ Sora; upajmo da se jim bodo v kratkem pridružile tudi delovne hale Mizarskega podjetja in Poliksa

Velik napredek je dosežen na področju stanovanjske izgradnje. Po vojni — v zadnjih štiridesetih letih se je stanovanjski fond obogatil; če seštejemo hiše in družbena stanovanja, se je več kot podvojil. Urejena je kanalizacija, ureja se telefonikacija, izboljšana je preskrba z vodo, večina poti in ulic znotraj naselja je asfaltiranih.

Vsi otroci so deležni obvezne osemletne splošne izobrazbe, 75 % pa jih nadaljuje šolanje v srednjih strokovnih šolah oziroma šolah usmerjenega izobraževanja. Šolanje na višji in visoki stopnji nadaljuje kar 20 % maturantov. Opazen korak je naredilo tudi zdravstvo.

Najbolj značilen je razvoj čevljarstva (oziroma Alpin), ki je v šestdesetih letih obrtniškega, zadržno obrtniškega ter zasebnega industrijskega obdobja v razvoju ustvarilo kakih 40.000 parov obutve letno (1939). Sedanja produkcija pa je ob šestkrat večji zaposlenosti, petdesetkrat večja. Razvile pa so se, zlasti po letu 1960 in 1970 še druge panoge. Dobro se je uveljavila Etiketa, ki s svojimi izdelki zalaga večino jugoslovanskega trga, delno pa tudi izvažajo. Zelo obetaven program ima Kladivar, podjetje žirovske prihodnosti. Razvija krmilne stroje, avtomatiko in stoji na pragu robotike. Na osnovi mizarstvo obrtniške tradicije in organsko iz nje se razvija tudi lesno-industrijsko podjetje Mizarstvo, ki s svojo individualizirano ponudbo opremlja novogradnje in s tem ohranja konkurenčnost. Obetaven pa je tudi novi program Poliksa.

Žiri so v povojnem razvoju dosegle velik socialni, gmotno gospodarski in v zadnjem času zopet tudi kulturni razvoj, ki je bil včasih — zaradi ekonomističnih teženj — preveč zapostavljen. Vsi dosežki so plod dela občanov, krajanov, delavcev in delovnih ljudi, ki so se že med NOB navadili na demokratično odločanje, saj je bilo v letih 1943 do 1945 vključenih v samoupravno odločanje največje število ljudi. Na tej tradiciji se gradi tudi politična kultura v povojnem obdobju. Do zastojev je prišlo in prihaja le tedaj, ko in kjer ni dana možnost, da bi se lahko o javnih, skupnih in delovnih vprašanih demokratično opredeljevali. To ljudsko demokratično težnjo v ljudeh, da so o vsem informirani, vprašani za mnenje, da se večinsko mnenje upošteva kot osnova za odločanje, je treba stalno razvijati vse dotlej, dokler ne bo udejanjen cilj socialistične revolucije — da bo delavec zares delal in odločal kot

na svojem in za svojo stvar, ali drugače povedano, da bo postal nosilec ne le nacionalne, marveč tudi svoje razredno-delavske samoodločbe. Torej, čas, ko bo vsak človek delavec in vsak delavec človek.

Gorenjska v celoti, naša občina in Žiri posebej, so se doslej razvijale predvsem v količinski smeri. Zdaj pa je nastopil čas za kakovosten razvoj. Razvoj, ki bo ob enakem številu zaposlenih povečeval družbeni produkt, humaniziral delo in odnose ter zlasti dvigal kakovost življenja. Če smo se doslej borili predvsem za to, da bi živeli, se moramo poslej boriti zato, da bi smiselneje in smotrneje živeli tako kot skupnost proizvajalcev kot tudi skupnost občanov. Na tej sledi pa je prihodnost — komunizem kot pristna človeška skupnost svobodnih, vsestransko razvitih osebnosti.

Rado Jan

Dela pri osnovni šoli Padlih prvoborcev v Žireh, ki jo gradimo z referendumskimi sredstvi, kar dobro napredujejo

Prvo povojno srečanje borcev Prešernovcev julija 1947 v Železnikih. Na čelu povorke v vrsti z leve: komisar Kirn Viktor, komandanta: Rudolf Hribnik-Svarun in Karel Leskovec, namestnika komandanta Albin Drolc-Krtina in Franc Jernejc-Milče.

Vojaki iz vojašnice Staneta Žagarja iz Kranja, ki nadaljujejo tradicije Prešernove brigade, so priskočile na pomoč pri urejevanju Ceste Jurišnega bataljona, ki vodi na prizorišče velike proslave 26. junija

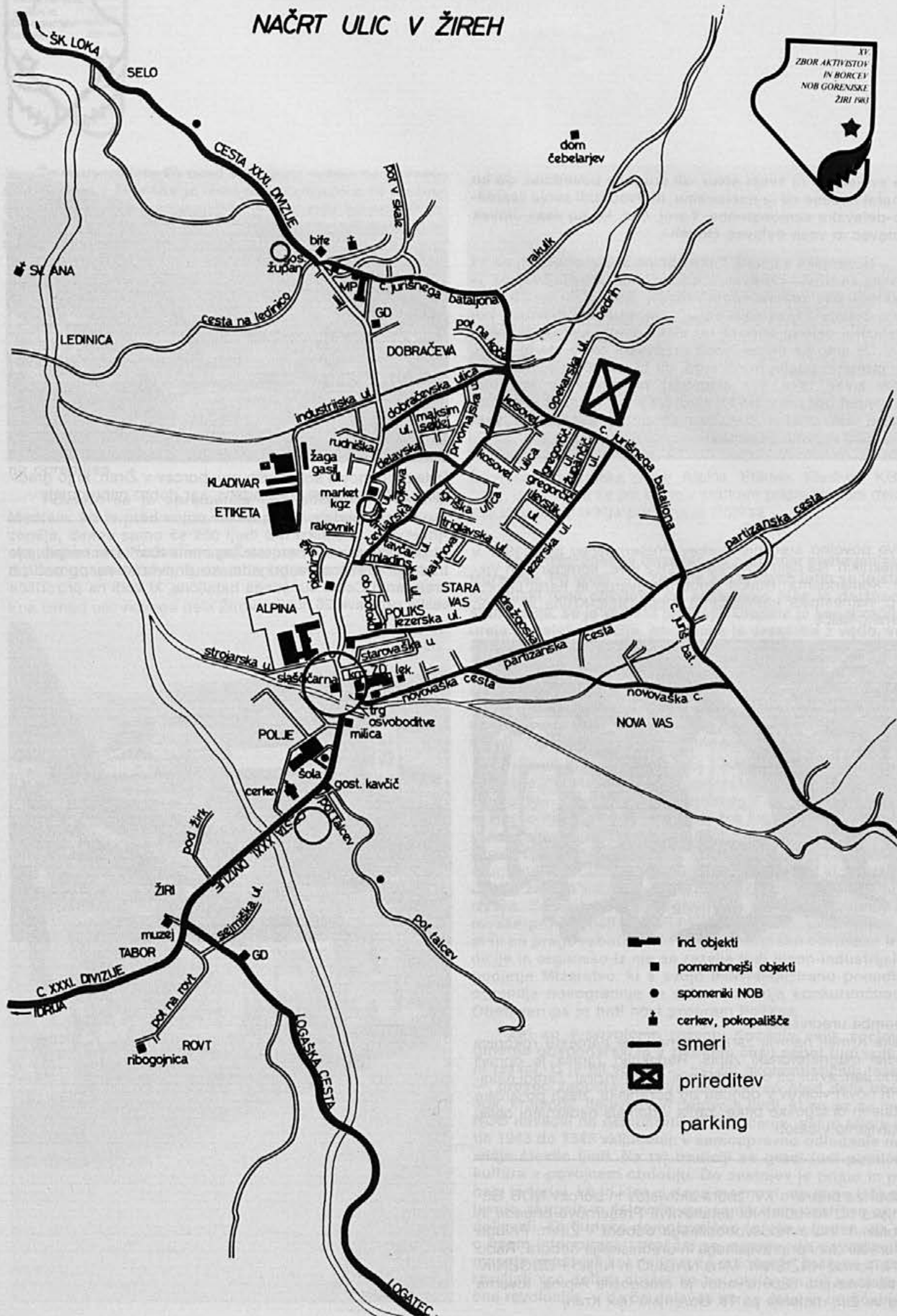
Opomba uredništva:

Maks Krmelj nam je zaradi zloma roke namesto rokopisa poslal magnetofonski zapis. Redakcijo zapisa je opravil Rado Jan, avtor pa delno dopolnil in avtoriziral. Zaradi nekaterih novih vidikov v odnosu do gorenjske, zlasti poljanske vstaje in dražgoške bitke, zapis v domala neokrnjeni obliki objavljamo v celoti.

Odbor za pripravo XV. zbora aktivistov in borcev NOB Gorenjske ob 40. obletnici ustanovitve Prešernove brigade in izvolitvi 1. Narodnoosvobodilnega odbora v Žireh. Prilogo so uredili člani pripravljalnega in uredniškega odbora: Rado JAN, Tomaž KRŽIŠNIK, Miha NAGLIČ in Nejko PODOBNIK. Natis v nakladi 3600 izvodov je omogočila Alpina, tovarna obutve Žiri, natisnila pa TK Gorenjski tisk Kranj

PRIREDITEV 26. 6. 83 ob 11. uri

NAČRT ULIC V ŽIREH

Važno je da vemo

Važno je da vemo

Važno je da vemo

prvem letniku ti, glede na učni uspeh, odobrijo stopnjo šolanja.

Pri opravljanju proizvodne prakse sem dobila veselje za delo. Mislim, da mi bo delo odgovarjalo in da sem se pravilno odločila.

ZDRAVKO PIŠLIAR — inštruktor:

Na začetku delajo učenci na manj zahtevnih delih, predvsem pa tam, kjer ni nevarnosti poškodb. Spoznava jo materiale s katerimi delajo, stroje in delovne postopke. Pomembno je tudi, da spoznajo delovni utrip v posameznih oddelkih in odnose med delavci.

Učenci so v glavnem marljivi in disciplinirani, tako da z njimi ni težav. Poleg dela, ki ga opravljajo, ji zanimajo tudi ostala dela. Mnogi vprašajo, kje in kaj delajo njihovi starši. Proti koncu osemurnega delovnika postanejo utrujeni, vendar to neradi priznajo.

Delavci v oddelku so jih lepo sprejeli medse in jim radi svetujejo to in ono stvar. Marsikaj se od njih lahko naučijo, saj imajo predvsem starejši delavci bogate delovne izkušnje. Na učence gledajo kot na svoje bodoče sodelavce, saj je pred leti kazalo, da mladih v neposredno proizvodnjo ne bo več.

MARIJA KASTELEC — »VARNOSTNIK«:

Kadar govorimo o varstvu pri delu delavcev ali učencev, mislimo na tiste ukrepe, s katerimi preprečujemo vzroke za poškodbe pri delu in poklicna obolenja.

Ker učenci, ki prihajajo na proizvodno delo oz. delovno prakso, nimajo delovnih izkušenj, niti ne delovnih navad, je možnost za poškodbe pri delu večja, kot pri redno zaposlenih.

Tako šola kot OZD, kjer učenec opravlja delovno prakso ali proizvodno delo, sta odgovorna, da učenca dobro seznani s škodljivostmi in nevarnostmi, ki nastopajo pri delu, ki ga bo učenec opravljal.

Šola mora učencu dati splošne osnove za varno delo, OZD pa učenca pouči o konkretnih nevarnostih in škodljivostih, ki so povezane z delom.

Da se ugotovi, če je učenec usposobljen za varno delo, mora opraviti tudi preizkus znanja iz varstva pri delu. Dokler učenec tega preizkusa ne opravi, ne more začeti s proizvodnim delom ali z delovno prakso.

Predpogoj za varno opravljanje delovne prakse ali proizvodnega dela pa je:

— da učenec izpolnjuje starost 15 let.

Učenec, ki še ni star 15 let ne sme samostojno (niti pod inštruktorjevim nadzorstvom ne) opravljati dela. Če izobraževalni program zahteva poznavanje določene delovne operacije preden je učenec star 15 let, potem si učenec to lahko samo ogleda.

— Da je šolski zdravnik učenca pregledal pred pričetkom opravljanja delovne prakse ali proizvodnega dela in ugotovil, da ni zdravstvenih ovir za opravljanje delovne prakse,

— da so v OZD za učence izbrana le nenevarna delovna opravila, oz. taka, ki imajo čim manjši rizik za poškodbo oz. poklicno obolenje.

Ker je zagotavljanje varnega dela za učence odgovorna naloga, terja tudi odgovoren in usklajen pristop šole, OZD, zdravstvene službe in vseh, ki s svojim delom zago-

tavljajo varno delo učencev, ki opravljajo delovno prakso, oz. proizvodno delo.

TATJANA OŠTIR-Sedej organizatorica proizvodnega dela v STOS Kranj

Kakšne so moje izkušnje s proizvodnim delom?

Približujemo s koncu drugega leta usmerjenega izobraževanja. S tem se izteka tudi drugo leto proizvodnega dela učencev v delovnih organizacijah materialne proizvodnje.

Novi sistem vzgoje in izobraževanja bolj poudarja po-

Vendar so se v večini proizvodnih delovnih organizacij na nove naloge dobro pripravili. Zato se učenci vračajo s proizvodnega dela zelo zadovoljni, saj lahko dobro spoznajo delovne postopke in medsebojne odnose delavcev v proizvodnji. Inštruktorji in organizatorji proizvodnega dela v delovnih organizacijah pa ugotavljajo, da mladi z zanimanjem sprejemajo nove oblike vzgojnoizobraževalnega dela in si prizadevajo za dober delovni uspeh.

Učenci obutvene usmeritve Srednje tekstilne in obutvene šole Kranj so lani in letos opravljali proizvodno delo tudi v tovarni Alpina v Žireh in njenih obratih v Gorenji vasi in Colu. Sodelovali so pri različnih tehnoloških opravilih, odvisno od smeri njihovega izobraževanja. Delali so pod vodstvom prizadevnih in dobro usposobljenih inštruktorjev. Malo je tovarn, v katerih bi se toliko zavzemali za svoj bodoči kader kot žirovska Alpina. Prepričana sem, da se bo vloženi trud Alpini dobro obrestoval.

Za sodelovanje med Alpino, njenimi inštruktorji, učenci in šolo je zelo uspešno skrbela Eva Dolenc, organizatorica izobraževanja v tovarni, za kar se ji najlepše zahvaljujem.

Prispevek o usmerjenem izobraževanju pripravila: Eva DOLENC

vezavo šolskega in proizvodnega dela in tako večji stik teorije s prakso. V začetku smo se bali, da delovne organizacije ne bodo zmogle zadovoljivo uresničevati dodatnih obremenitev v zvezi s sprejemanjem učencev v redni proizvodni proces.

Tudi letos je bilo precej kandidatov za delo med počitnicami

Iz montaže lahke obutve

Dopisujte

Važno je da vemo

● Važno je da vemo

● Važno je da vemo

Veliko težav pri investicijah v MPM

Najprej si oglejmo nekaj števil. Letošnji plan investicij je skupaj 43 milijonov din (4,3 milijarde).

Kaj smo napravili do sedaj?

Novoodprta prodajalna v Našicah, za katero še niso znani vsi stroški, bo predvidoma stala 4 milijone din, prodajalna v Titogradu, ki smo jo odprli 1. junija je stala 12 milij. din. Adaptacija prodajalne Zagreb, ki naj bi stala 9,5 milij., bo skupaj okoli 12 milijonov.

Za prodajalno v Vukovaru, ki naj bi po planu stala 7,3 milijone, bomo letos pripravili le vse načrte, prodajalno pa bomo odprli naslednje leto.

Za Domžale planiramo 3,5 milijona, računamo pa na

datnega prostora morali nameniti 2 milj. din.

Končna ugotovitev je naslednja: Ker pač ni dovolj denarja, je odločitev takale:

— dokončali bomo začete investicije na novih lokacijah

— obnovili najnujnejše v naših prodajalnah, s čimer pa bodo sredstva že kar porabljena.

Osnovna misel pa je: ko postavljamo plan, vedno predvidimo, kaj je najbolj potrebno ali umestno. Med letom pa se pokaže še marsikaj in nujno moramo odstopati od načrtovanega: marsikdaj moramo vložiti kaj tudi iznenada. Take investicije seveda med letom potrjuje delavski svet. Podobno velja

prihranimo pri tem, da nam inšpekcije ne zavračajo projektov in prodajalne lahko prej začnejo z rednim poslovanjem in s tem ustvarjajo dohodek.

Vemo tudi, da imajo gradbene in druge organizacije sedaj manj dela, tako da tudi bolj pazijo na vsako pomanjkljivost.

Prej je naša grupa za adaptacijo opravljala gradbena in instalacijska dela in vgrajevala opremo. Sedaj gradbena dela praviloma prepuščamo lokalnim gradbenim organizacijam, naša skupina pa prodajalne le opremlja. Že s tem je veliko dela, pa še pri tem uporabljajo del elementov Alprema iz Kamnika. Več tudi sami ne bi smeli delati, ker nismo registrirani za tako dejavnost in lahko sami opravljamo posege, ki stanejo do 25 starih milijonov, kar pa vemo, da je zelo malo.

Toda to priliko vendar moramo izkoristiti, da pohvalim našo skupino za adaptacije, ki dela opravi zelo hitro in kakovostno. Pri investicijah v prodajalnah nastopa še en problem, to so dolgi roki od priprave adaptacije do odprtja prodajalne. Lahko rečem, da to traja okrog enega leta, med tem časom pa se že marsikaj spremeni.

Povedati je treba še, kako so nagrajeni prodajalci med adaptacijo. Med obnavljanjem prejema 80 % osebne

dohodke, če pa je mogoče, so razporejeni v druge prodajalne, kjer so prav tako nagrajeni po učinku, to je po prometu.

Morda se kdo vpraša, ali se investicija izplača.

Naše izkušnje kažejo, da se vlaganje izplača skoraj v vseh primerih, če že ne v povečanem prometu, vsaj zaradi izboljšanih delovnih razmer, kar je tudi pomembno in velja za nekatere obnovitve.

Za nove prodajalne pa lahko trdim, da v večini primerov prinašajo dober dohodek. To velja na primer tudi za prodajalno v Našicah. Deloma je to tudi zato, ker imamo še vedno razmeroma malo prodajaln, kot delovna organizacija pa smo dovolj znani in tudi izdelujemo obutev, ki jo kupci iščejo.

Sicer pa je naša želja, da bi odprli še kakšno prodajalno, saj na primer v Makedoniji sedaj sploh še nimamo nobene. Toda težave so z lokacijo ali astronomskimi cenami lokalov. V Skopju na primer, iščemo primeren lokal že 10 let, pa nam ne uspe. Pa tudi cene so v Skopju kar dvakrat višje kot drugje.

V zadnjem času poleg prodajaln obutev odpiramo tudi oddelke s športno opremo, kar se je izkazalo kot dobro in uspešno.

Ivan CAPUDER

Čevlji po katerih so potrošniki najbolj povpraševali

otvoritev konec julija ali v začetku avgusta.

Obnovitev prodajalne v Valjevu smo načrtovali letos in kot kaže, se bomo tega lotili po novem letu in za to namenili 3 milijone din.

Za Ljubljano, Kraigherjeva ploščad, smo planirali letos 2,8 milijona, plačati pa bo treba 6 milijonov, toda s tem ta investicija še ne bo zaključena. Računamo, da bomo prodajalno lahko odprli leta 1985.

Za Slavonsko Požego smo sicer planirali 5 milijonov din, toda iz tega zneska ne bo nič, ker ni pravih pogojev za investicijo. Podobno je s Krapino, kjer so težave z lokacijo.

V Zadru, kjer bo prav tako le obnovev, oziroma razširitev smo samo za dokup do-

za prenos investicij v naslednje polletje ali leto.

Pri pripravi investicij v mreži in izvedbi nastopata dva problema in sicer izredno zahtevno in zamudno pridobivanje dokumentacije za gradnjo ter cene, ki tako skokovito naraščajo, da tega ne morejo predvideti še tako resni in previdni načrtovalci.

Tudi take stvari obravnavamo na delavskem svetu, saj gre vedno za velike milijone.

Kar zadeva samo izvedbo, to je gradnjo, obnovev ali opremljanje, se je tudi veliko spremenilo. Do sedaj smo sami pridobivali ali celo izdelovali projekte, sedaj pa to poverjamo lokalnim projektivnim organizacijam, ki dobro poznajo razmere. Čeprav je to na videz dražje,

Otroški dodatki v letu 1983

Skupščina Skupnosti otroškega varstva Škofja Loka je marca letos sprejela sklep o višini denarnih pomoči in dohodkovnih pogojih v letu 1983.

Pravico do denarne pomoči (otroškega dodatka) ima otrok delavca v znesku:

— 1.350,00 din na mesec, če je dohodek družine, v kateri otrok živi oziroma v katero spada, do 3.900 din na družinskega člana mesečno,

— 950,00 din na mesec, če je dohodek družine od 3.901 din do 4.200 din na družinskega člana,

— 450,00 din na mesec, če je dohodek družine, v kateri otrok živi, od 4.201 din do 4.700 din na družinskega člana mesečno.

V dohodek družine, v kateri otrok živi, se štejejo vsi dohodki in prejemki, ne gle-

de iz katerih virov ali na podlagi katerih predpisov jih družina ima, razen dodatka za tujo pomoč in postrežbo.

Dohodek iz kmetijske dejavnosti se upošteva v 10-kratnem znesku katastrskega dohodka.

Otrok, ki ima pravico do denarne pomoči, je upravičen do povečane denarne pomoči v znesku:

1. 500,00 din na mesec, če je težje telesno ali duševno prizadet,

2. 300,00 din na mesec, če ima edinega hranilca.

Pri dodelitvi povečane denarne pomoči se upošteva vpliv otrokove prizadetosti na socialni položaj družine oziroma razloge, zaradi katerih je otrok, ki ima edinega hranilca, v težjem socialnem položaju.

Važno je da vemo

Važno je da vemo

Važno je da vemo

Lojze Seljak, Vida Kavčič, Marija Jereb in Silva Kolenc na razgovoru pri direktorju TOZD Proizvodnja ob odhodu v pokoj.

kadrovske novice

Irma Dolenc — referentka za delovna razmerja

Občan, ki s člani svoje družine živi na kmetijskem posestvu sorodnika, po katerem ima katerikoli član njegove družine pravico do zakonitega dedovanja, se šteje, da ima dohodek iz kmetijske dejavnosti, če na člana družine lastnika posestva katastrski dohodek ne presega 7000 din.

Za družinske člane se šteje občan, pri katerem otrok živi oziroma h kateremu spada, njegov zakonec oziroma oseba, ki živi z občanom v življenjski skupnosti, otroci in stari starši. Stari starši se štejejo za družinske člane, če so brez lastnih sredstev za preživljanje ali imajo lastna sredstva za preživljanje, vendar njihovi povprečni mesečni dohodki skupaj s katastrskim dohodkom ne presegajo življenjskega stroška starostnika.

Jernejka Trček

Tudi v mesecu maju je bilo precej fluktuacije delavcev, tako je nastopilo delovno razmerje 12 novih delavcev, z delovnim razmerjem pa je prenehalo 18 delavcev.

V TOZD Proizvodnja so nastopili delovno razmerje Vanja Trček, Štefan Novak, Marija Miklavčič, Anton Čepelnik, Mihaela Vegelj in Irena Mihelič. V TOZD Prodaja v prodajalni Titograd so nastopili delo Milijana Kovačević, Zlata Čelebić in Slavica Đukanović; delo v Delovni skupnosti skupnih služb je nastopil pripravnik Borut Oblak.

Z delovnim razmerjem v TOZD Proizvodnja so v tem mesecu prenehali Jelka Kokalj, Stanko Žakelj, Silva Kolenc, Alojz Seljak, Vida Kavčič, Sonja Rant, Janez Seljak, Josip Štukelj, Osman Čejvanović in Ferida Čejvanović; v obratu Gorenja vas je prenehala delati Franciška Mohorič, v obratu Col pa Slavica Bizjak in Erika Čibej. V Delovni skupnosti skupnih služb je prenehala z delom Peter Dolenc, iz TOZD Prodaja so prenehali z delom Marija Jereb iz skladišča, Simona Jelovčan iz prodajalne Kranjska gora, Ana Pavlović iz prodajalne Varaždin in Fadila Brković iz prodajalne Dubrovnik.

Z njimi je rasla Alpina

»Noge me nočejo nositi tako, kot nekdanj,« hitro pove Tone Bogataj. »zato se bolj držim doma«. Toda oči se mu živahno svetijo, tako kot nekdanj in kaj hitro se v mislih »preseliva« v čase pred sedemdesetimi leti, ko je Tone začel svojo poklicno pot. Leta 1913 se je namreč pri Janezu Strliču na Dobračevici začel učiti za čevljarja.

Prišla je prva svetovna vojna, ki sicer od Toneta ni terjala vojaških naporov, je pa doživel vse tiste čase pomanjkanja; kasneje je delal pri Francu Kristanovem v Stari vasi, pa pri Fricu, Mačku in Zajcu, znanih žirovskih mojstrih.

»Nekaj nas je bilo tedaj takih, ki so nas imeli za komuniste, komunist pa je bil med obema vojnama najslabši človek na svetu. Vmes sem odšel za nekaj časa v Polhov Gradec, kjer sem bil samostojni mojster. Med zadnjo vojno sem se prebijal z različnimi zaposlitvami, med drugim smo pri »Arharju« delali čevlje tudi za partizane.

Kot vsi ostali žirovski čevljarji, sem se po zadnji

vojni takoj vključil v delo. Delal sem v »Sori« še po starem obrtniškem načinu.

Po izgradnji nove tovarne sem nekaj časa delal pri šivanju gozdarjev, kot prikojevalec, zaradi zdravstvenih razlogov pa sem šel spet »na stol«.

Leta 1953, avgusta meseca, sem se upokojil, kar mi je prišlo kar prav, saj z zdravjem ni bilo najbolje, pa še doma je bilo veliko dela, saj smo tudi obnavljali hišo.

Očitno delo na svežem zraku koristi žirovskim čevljarjem; kako tudi ne, saj so bili vse življenje med štirimi stenami. Po upokojitvi se je tudi Tone še lotil žirovske folklorne »cerahanje«...

Sicer pa ne smemo pozabiti še njegovih drugih dejavnosti, saj je najstarejši žirovski gasilski častnik. Na aktivno delo med dobročevskimi gasilci do leta 1949 ga spominja tudi diploma, priznanje za njegovo štiridesetletno prizadevno gasilsko delo. »Tudi balinal sem rad. Še lani sem zahajal na balinišče, letos pa me noge ne ubogajo, pa tudi prave družbe ne dobim, da bi se kaj pogovorili,« zamežika Tone, ki mu je topla krušna peč dobra prijateljica in zdravnica. Toda kljub starostnim tegobam Tonetu dobre volje ne zmanjka — in upam, da bo še dolgo tako, želimo Tonetu ob njegovi 85. letnici, ki jo je slavil 1. junija.

N. P.

OB ODHODU V POKOJ

želimo dolgoletnim sodelavcem Stanku Žaklju, Silvi Kolenc, Mariji Jereb, Alojzu Seljaku in Vidi Kavčič še mnogo let trdnega zdravja, sreče, razumevanja in zadovoljstva v domačem krogu, ter prijetne spomine na delovno pot v Alpini.

POROČILI SO SE:

Sodelavkam Francki Štremfelj in Ivani Nagode iz obrata Gorenja vas, Božani Čeko iz prodajalne Travnik in Ankici Beko iz prodajalne Zagreb II ob vstopu na novo življenjsko pot iskreno čestitamo in želimo mnogo zdravja, sreče ter čimboljšega razumevanja z zakonci.

To je naš kraj

To je naš kraj

To je naš kraj

Kaj bomo letos delali v KS

8. maja smo na zboru krajanov, ki sicer ni bil posebno dobro obiskan, sprejeli razvojni program KS za leto 1983. Ker ste si gradivo lahko ogledali, naj naštejemo le glavne naloge.

Znano je, da v preteklem letu nismo dokončali nekaterih investicij in pridejo na vrsto letos; te so: dokončna izgradnja telefonskega omrežja, sanacija starega smetišča ter ureditev odlagališča za trde odpadke.

Telefonsko omrežje:

Gradnjo telefonskega omrežja bomo v letu 1983 pospešeno nadaljevali. Prvotno je potrebno dokončati še nekatera manjša dela iz I. faze

in sicer takoj, ko bo to dopuščalo vreme, istočasno pa se pristopi k izgradnji razvodnega omrežja. Sprejeta je celotna finančna konstrukcija, katera zagotavlja kritje stro-

škov vse do dokončane priključitve 400 planiranih telefonskih priključkov na območju KS.

Centralna šola in igrišče:

Med planirane investicije srednjeročnega obdobja spa-

da tudi dograditev prizidka in športnih igrišč pri osnovni šoli Žiri.

Gradnja transformatorskih postaj:

Na področju gradenj trafo postaj se v letu 1983 predvi-

Upajmo, da bomo Žirovci končno razumeli, da tu ni več smetišča

7. Planinski pohod na Blegoš

VII. PLANINSKI POHOD NA BLEGOŠ JE KLJUB SLABEMU VREMENU DOBRO USPEL:

Ohranjanje tradicij narodnoosvobodilne borbe med mladino je bilo vsa povojna leta skrb članov Združenja borcev narodnoosvobodilne vojne. Pričevanja in oživiljanje spominov na težke čase naše ljudske revolucije in borbo za naš narodni obstoj so bila velika odgovorna naloga nekdanjih borcev in aktivistov, da to izročilo prenesejo na najmlajši rod.

Kasneje so pobudo prevzela tudi planinska društva in usmerila množične pohode na naše planinske vrhove, kjer so se med NOV zadrževali in borili naši borci.

Taki množični planinski pohodi so bili prvotno namenjeni pretežno mladim, kasneje pa vsem planincem. Pohodi na Porezen, Ratitovec, Blegoš, Stol, Snežnik so postali že tradicionalni.

Prvi pohod pionirjev na Blegoš v počastitev dneva zmage 9. maj je bil že leta 1966. Počastili so spomin na borbe, ki so jih na tem področju Blegoša vodile enote Prešernove brigade in 31. divizije.

Od leta 1977 pa so pohodi vsako leto. Planinsko društvo Sovodenj je k tej akciji pritegnilo še planinski društvi Žiri in Gorenjo vas. Vsak udeleženec je prejel knjižico in žig pohoda. Pri drugem pohodu je vsak po-

hodnik poleg žiga prejel tudi bronasto spominsko značko, pri štirikratnem srebrno in za šestkratni pohod zlato spominsko značko. Za deseterkratni pohod na Blegoš pa čakajo pohodnike posebne častne plakete. Vsako leto je na teh pohodih več udeležencev iz vse Slovenije, pa tudi iz Hrvaške in zamejstva.

Letos je bil 8. maja že 7. množični pohod. Prejšnji dan, v soboto pa je bil 2. pohod pionirjev občine Škofja Loka. Računajo naj bi prihodnje leto prerasel v pohod pionirjev iz vse Slovenije. Ob nedeljah pa bo še vedno glavni pohod za vse ostale planince.

V soboto, 7. maja letos je bilo vreme mladim naklonjeno. Bilo je sicer nekoliko oblačno, vendar toplo. Kar 480 pionirjev, ki jih je vodilo 46 mentorjev, vodnikov planincev, se je povzpelo na vrh Blegoša.

V nedeljo pa se je vreme skisalo. Toda kljub dežju in mrzli burji, ki je zavijala na vrhu, je bilo na Blegošu blizu 3.000 ljudi iz vseh krajev Slovenije, od Mežice do Gorice. Prišli so rudarji iz Mežice in planinci iz Zagreba, vojak iz vojašnice v Škofji Loki pa so bili na vrhu že v soboto.

Letošnji pohod je bil tudi v znamenju pomembnih jubilejev, kot je 90-letnica prvega planinskega društva Slovenije ter 40-letnice ustano-

vitve Prešernove brigade in 31. divizije.

Organizatorji letošnjega pohoda so to pot delili kontrolne lističe prav na vrhu Blegoša, ki je bil z dežjem in ledeno burjo zelo negostoljubna. Na Črnem Kalu in v Leskovici so potrjevali knjižice in izdajali bronaste, srebrne in zlate spominske značke. Naslednje leto naj bi k tej akciji pritegnili še planinsko društvo Železniki in bi potrjevali knjižice in izdajali spominske značke tudi na selški strani v Farjem potoku.

Planinsko vodstvo je v to akcijo poleg planinskih vodnikov pritegnilo še ekipo C B radioamaterjev za njihove radiozveze. Tu so sodelovali operaterji »Kobra«, »Rodžes«, »Brzjavni« in »Bazuka«. Tudi kranjski radioamaterji, ki imajo na vrhu Blegoša svojo radioamatersko postajo za radiozveze, so bili na delu. Pridružila se jim je tudi ekipa milice s svojo opremo in dresiranim psom, če bi bilo potrebno.

Povečana planinska koča na Blegošu tudi to pot ni mogla ponuditi gostoljubne strehe in zavetja vsem planincem. Toda negostoljubno vreme ni oviralo planincev na njihovem pohodu, saj je zmagovala volja kakor nekdaj pri borcih, ki so zdržali v visokem snegu in nemških obročih.

Ivan REVEN

deva izgradnja trafo postaje Žiri — Bloki II in Račeva-Snitovc.

Ureditev vodnih virov:

Iz planov upravljalca tovrstne komunalne dejavnosti SGP »Tehnika« TOZD Komunala je razvidno, da se na območju naše KS predvidevajo v letu 1983 naslednja dela:

— povezava vodovoda od čistilne naprave do črpališča pod Klanom in obnova obstoječega vodovoda v Žireh. Predračunska vrednost navedenih del znaša 6.360.000 din.

— Nadalje imajo v planih tudi poizkusno globinsko vrtanje za zajetja novih virov pitne vode in sicer pri Mlinarju v Novi vasi.

Gradnja gasilskega doma:

Srednjeročni razvojni program 1981—85 predvideva tudi gradnjo gasilskega doma v račevu. V letu 1983 se predvideva pridobitev potrebne dokumentacije. Trenutno so rešene vse zadeve okrog zemljišča, lokacijska dokumentacija pa je v fazi izdelovanja.

Sanacija starega smetišča:

V zaključni fazi je sanacija starega smetišča, kar že lani ni bilo izvedeno, ker vodovodna skupnost Slovenije ni dala soglasja. Potrebno soglasje smo uspeli pridobiti šele konec leta 1982. Zaradi tega je v osnutku finančnega načrta za leto 1983 predvidenih 200.000.— din. S temi sredstvi bi opravili najnujnejša strojna dela, nabavili cevi ter drenažne cevi za odvod meteornih in ostalih površinskih voda. Preostala de-

To je naš kraj

To je naš kraj

To je naš kraj

la pa predvidevamo opraviti s prostovoljnim delom (mladina, turistično društvo). Dogovorjeno je tudi, da potrebno količino zemlje za dokončno ureditev dobimo brezplačno pri gradbišču osnovne šole.

KOT VESTE JE NA STARO SMETIŠČE POD ŽIGONOVIM GRIČEM PREPOVEDANO ODLAGANJE SMETI IN DRUGIH ODPADKOV.

Odlagališče trdih odpadkov in bele tehnike:

Prav tako v preteklem letu ni bilo urejeno odlagališče za trde odpadke in belo tehniko. Glavni vzrok, da ni do tega prišlo, je prav gotovo poplavno področje omenjene lokacije.

Glede na to smo se dogovorili, da bo to odlagališče urejeno na lokaciji starega kamnoloma v Osojnici. Vsekakor bo to znatno cenejša varianta, saj teren ne zahteva večje ureditve.

Most v Brekovicah:

Glede na planirano gradnjo mostu v Brekovicah leta 1984 je potrebno pripraviti vso potrebno dokumentacijo in druge priprave.

Urbanistični načrti in tehnična dokumentacija:

Soseska S-7 (blokovna gradnja)

Zazidalni načrt soseske S-7 je izdelan in je v fazi potrditve. Ponovno pa se preverja kategorija zemljišč in sicer na osnovi navodila za kategorizacijo zemljišč.

Individualna gradnja:

Po zadnjih podatkih je možno pridobiti dokumentacijo le za dograditev obstoječe stanovanjske hiše, adaptacijo ali nadomestno gradnjo. Ostali interesenti gradnjo lahko le v primeru, če imajo že pridobljeno lokacijsko dokumentacijo.

Industrijska cona:

Izdelovalec ZN industrijske cone in ZN centra Žirov je RPE Idrija in sicer za zazidalni načrt in idejno-tehnično dokumentacijo. Dela so v teku. V teku so priprave za gradnjo cestišča v industrijski coni in gradnjo skupne kotlarne.

Odkup zemljišč z rekonstrukcijo ceste in izgradnjo pločnikov:

Projekti, katere izdeluje Cestno podjetje v Kranju, so v zaključni fazi.

Vzdrževanje obstoječih komunalnih objektov:

Znatno del sredstev se odvaja za tekoče vzdrževanje objektov (mostovi, ceste, zimska služba, javna razsvetljava, itd.)

Javna razsvetljava:

V letu 1983 predvidevamo, da se obnovi javna razsvetljava na področju starih Žirov.

Vzdrževanje cest:

Za opravljanje zimske službe je sklenjena pogodba z DO Remont. Za ostala vzdrževanja, tako kategoriziranih, kot nekategoriziranih cest pa so sredstva predvidena po finančnem načrtu za leto 1983. (20% povišanje napram letu 1982).

Nadalje se v letu 1983 predvideva tudi asfaltiranje ceste Račeva-Smrečje. Predračunska vrednost znaša cca 11.500.000 din. Delež naše KS pa naj bi znašal 3.500.000 din, kar predstavlja stroške asfaltacije na območju naše KS.

Mostovi:

Poplave v letu 1982 so napravile znatno škodo tudi na obstoječih mostovih in komunikacijah na območju naše KS. Vsekakor ima prednost gradnja porušenega mostu na C.Jurišnega bataljona.

Kanalizacija:

Dokončanje in izgradnja nekaterih hišnih priključkov na območju Rakečev in Rakulkom, kot bo ugotavljala posebna komisija.

Adaptacija kinodvorane DPD Svoboda:

Srednjeročni plan razvoja za obdobje 1981-85 predvideva manjša vlaganja v obnovo kinodvorane že v letu 1983. Glede na letošnje jubilejno leto predvidevamo pričetki z delno preureditvijo dvorane, ureditvijo ogrevalnih naprav, izolacije stropa ter prenovo sanitarij.

DPD Svoboda ima že izdelane idejne projekte. Naveden dela sodijo v I. etapo, vendar v skladu s celovito

kasnejšo prenovo. Za te namene se v letošnjem letu predvideva 4.000.000.— din.

Gradbeni odbor za gradnjo prizidka pri OŠ Žiri, odbor za ohranjanje spominskih obeležij iz NOB, odbor za proslavo 40-letnice osvoboditve Žirov in KO ZZB Žiri enotno podpirajo predlog, da se v prizidku OŠ postavi spo-

minsko obeležje v spomin štirim padlim prvoborcem po katerih nosi šola ime.

To so glavne letošnje naloge. Predvidoma bo vse to stalo preko tri stane milijarde din, če izvajamo tiste investicije za katere so drugi viri. (Na primer osnovna šola, itd.)

Pretvorniško omrežje vendarle

Ni še dolgo tega, ko smo pisali o načrtih za zgraditev pretvorniškega omrežja v TV stolpih na Koprivniku in Lubniku. Kot vemo, izgradnja pretvorniškega omrežja ni predvidena v srednjeročnem programu družbeno-ekonomskega razvoja naše občine do leta 1985. Krajevne skupnosti Poljanske doline, mesta Škofja Loka in Žirov pa so spoznali nujnost čim boljšega povezovanja vseh predelov občine, skladnega družbenega delovanja in sprotnega čimbolj neposrednega obveščanja krajanov in sklenile sofinancirati gradnjo tega omrežja.

RTV Ljubljana je poslala ločeni izvedbeni pogodbi za ustrezno dograditev studia v Žireh oz. ločeno za postavitev UKV pretvornikov na Koprivniku in Lubniku.

Medtem ko so prvi del, to je ustrezno ureditev studia, pokrile s svojimi sredstvi krajevne skupnosti Žiri, Poljane in Sovodenj (pričakujemo pa, da bodo sredstva prišla tudi iz Gorenje vasi). To skupaj znaša 480.000.— din, medtem ko bo stroške pretvornika na Koprivniku in Lubniku krila nekdanja KS Škofja Loka

(sedaj 4), kar znaša 590.000.— din.

Dogovorili smo se, da naj bi bili deleži sorazmerni s številom prebivalcev na posameznih področjih, kar pomeni, da bi Žiri in KS Poljanske doline krile približno tretjino investicije. Tako bodo seveda morale KS mesta Škofja Loka sofinancirati še kasneje, ko bodo na vrsti še druge investicije, da bo delo LRP občine Škofja Loka, s studijem v Žireh, lahko normalno steklo.

Na RTV Ljubljana obljublajo, da bodo vgradili vse potrebne aparature takoj, ko jih bodo dobili iz Elrada, dobavni rok pa je približno pol leta. Upamo, da bo to torej že letos, zelo lepo pa bi bilo, če bi to uspeli že do krajevnega praznika. Sicer je v teku tudi legalizacija LRP. Trenutno večje DO in KS ter DPO in druge določajo delegate v programski svet radija, kar je eden zadnjih pogojev za pridobitev vseh ustreznih dovoljenj za obratovanje.

Po parih letih neprestanega prizadevanja, bi res kazalo, da se to letos uredi.

N. P.

Počitniške hišice že čakajo dopustnike

To je naš kraj • To je naš kraj • To je naš kraj

Program praznovanja

26. junija bo v Žireh, kot že veste, 15. zbor aktivistov in borcev NOV Gorenjske, združen s praznovanjem 40-letnice izvolitve prvega narodnoosvobodilnega odbora na Gorenjskem in 40. obletnice ustanovitve Prešernove brigade.

Slavje se bo začelo že v soboto dopoldne, to je 25. junija, ko se bodo ob 10. uri v Alpini zbrali aktivisti Osvobodilne fronte Gorenjske, prvoborci škojeloške občine in nekateri člani združenja borcev Žiri. Ogledali si bodo žirovske delovne organizacije, obiskali osnovno šolo ter si ogledali muzej NOB v stari šoli. Po kosilu pa bo na vrsti razgovor, v katerem bodo osvetlili delovanje Osvobodilne fronte in sploh narodnoosvobodilnega gibanja na Žirovskem, oz. opozorili na tiste dogodke, o katerih sedaj še premalo vemo. Zvečer bo v Družbenem domu Partizan ob 19. uri otvoritev razstave ročnih del, ki jo pripravlja Turistično društvo Žiri. Prav tako bo organiziran promenadni koncert, nato pa bodo po žirovskih hribih zagoreli kresovi.

V nedeljo, 26. junija nas bo že navsezgodaj prebudila pihalna godba z budnico, nato pa bo program potekal po naslednjem razporedu:

— ob 8.00 bo generalna z vsemi nastopajočimi na osrednji prireditvi

— ob 9.00 — zbor Prešernove brigade in podelitev spominskih plaket borcem in starešinam

— ob 11.00 začetek osrednje prireditve 15. zbora borcev in aktivistov NOB Gorenjske. Po prireditvi bo kosilo za borce in nastopajoče udeležence, kot tudi za vse, ki bi želeli pozkusiti pristen vojaški golaž oz. pasulj. V ta namen bo možno kupiti posebne skledje in žlice z napisom prireditve.

M. Č.

12. maja smo v Žireh sprejeli zvezno štafeto mladosti

SGP TEHNIK USPEŠNO UJEL ROK

Še pred kratkim smo pisali o dvomesečni zamudi pri realizaciji dograditve osnovne šole Padlih prvoborcev Žiri, koncem maja pa ugotovljamo, da je SGP Tehnik zamujeno nadoknadil in skoraj popolnoma ujel rok, ki je bil postavljen s terminskim planom gradnje.

Z deli so pričeli tudi izvajalci inštalacij in obrtniških del. Če se bodo tudi ti potrudili in se držali rokov, potem res lahko z zanesljivostjo pričakuje-

mo, da bomo 23. oktobra odprli dokončno dograjeno šolo in igrišča.

V zvezi s postavitvijo obeležja padlim prvoborcem, po katerih nosi šola ime, še vedno ni vse dogovorjeno. Osnovno vprašanje je, kje dobiti sredstva.

Upajmo, da nam bo obeležje uspelo postaviti, saj bo to eno redkih obeležij, ki bo spominjalo na 40. obletnico osvoboditve našega kraja.

Slobodan POLJANŠEK

NE POZABIMO

Množični shod v Žireh. Sporočite nam, kje je to bilo in kdaj, pa tudi imena posameznikov, če jih poznate.

Dopisujte

»DELO-ŽIVLJENJE« je glasilo ALPINE, tovarne obutve Žiri, Strojska ul. 2, n. sol. o., ki ima v svoji sestavi: TOZD Proizvodnjo, TOZD Prodajo in Delovno skupnost skupnih služb. — Ureja ga uredniški odbor: Anica Govekar, Rado Kavčič, Anton Eniko, Helena Kavčič, Marjan Pišljari, Silva Klemenčič, Anuška Kavčič — tehnični urednik, Nejko Podobnik — glavni in odgovorni urednik. — Izhaja mesečno, naklada 2100 izvodov. Fotografije: Brigita Grošelj. Tisk: TK Gorenjski tisk, Kranj